

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

**Filozofická fakulta
Katedra asijských studií
Čínská filologie**

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Kritický překlad první kapitoly spisu *Mencius*

The Mencius: a Critical Translation

OLOMOUC 2020, Bc. Aneta Roszyncová

Vedoucí práce: Doc. Mgr. David Uher, PhD.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla veškeré použité
prameny a literaturu.

V Olomouci dne.....

Podpis

ANOTACE

Magisterská diplomová práce se věnuje kritickému překladu čínského klasického díla *Mencius*. V teoretické části zkoumá principy a procesy překladu, způsoby kritických postupů a syntaktické převody klasické čínštiny do moderní. Dále pracuje s teorií filozofické tradice konfucianismu a demonstuje základní myšlenky čínského filozofa Mencia. Praktická část obsahuje doslovný a komentovaný překlad první kapitoly filozofického spisu *Mencius* a za pomoci komparační analýzy ho porovnává se slovenskou verzí překladu sinoložky Mariny Čarnogurské. Cílem práce je objektivně zhodnotit postupy překladu slovenské autorky a v případě nesrovnalostí s výchozím textem poskytnout vlastní řešení podložené adekvátní argumentací.

Klíčová slova

Mencius, klasická čínština, kritika překladu, konfucianismus, čínská filozofie

Ráda bych poděkovala panu Doc. Mgr. Davidovi Uhrovi, PhD za cenné rady, věcné připomínky, vstřícnost při konzultacích a především za jeho trpělivost při psaní mé diplomové práce.

OBSAH

ÚVOD	1
1. PŘEKLAD	4
1.1. PROCES PŘEKLÁDÁNÍ.....	4
1.2. POŽADAVKY NA PŘEKLADATELE	5
1.3. POCHOPENÍ PŘEDLOHY	6
1.4. INTERPRETACE PŘEDLOHY	7
1.5. PŘESTYLIZOVÁNÍ PŘEDLOHY A EKVIVALENCE	8
1.6. HISTORICKÝ PŘEKLAD	9
2. KRITIKA PŘEKLADU	11
2.1. HODNOTÍCÍ KRITÉRIA.....	12
2.2. OBJEKTIVITA KRITIKY	14
3. MENCIOUS V KONTEXTU PRVNÍ KAPITOLY SPISU <i>MENCIOUS</i>	15
3.1. VÁLKA TALENTŮ	16
3.2. VŮLE NEBES	16
3.3. PŘIROZENÉ INKLINAČNÍ TENDENCE LIDSKÉHO CHOVÁNÍ.....	17
3.4. LIDSKÁ PŘIROZENOST (<i>xìng</i> 性).....	18
3.5. ČTYŘI ZÁKLADNÍ CTNOSTI	19
3.6. VLIV MENCIOVA UČENÍ	20
4. KLASICKÁ ČIŇŠTINA	22
4.1. ÚVOD DO MYŠLENÍ KLASICKÝCH ČIŇSKÝCH TEXTŮ	22
4.2. SKLADBA VĚTY V KLASICKÉ ČIŇŠTINĚ.....	23
4.2.1. SUBJEKT A PREDIKÁT	24

4.2.2.	PREDIKACE BEZVÝZNAMOVÝCH SLOVESNÝCH JMEN.....	25
4.2.3.	ZÁJMENA.....	26
4.2.4.	PREDIKATIVNÍ SLOVESA.....	27
5.	DOSLOVNÝ PŘEKLAD PRVNÍ KAPITOLY SPISU <i>MENCIUS</i>	29
6.	KOMENTOVANÝ PŘEKLAD PRVNÍ KAPITOLY SPISU <i>MENCIUS</i>	56
7.	KOMPARAČNÍ ANALÝZA A KRITKA PŘEKLADU PRVNÍ KAPITOLY SPISU <i>MENCIUS</i>.....	72
	ZÁVĚR	97
	RESUME	100
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	101

SEZNAM ZKRATEK

VT – výchozí text

CT – cílový text

VP – vlastní překlad

EDIČNÍ POZNÁMKA

Vzhledem k tématu magisterské diplomové práce pracuji s velkým množstvím čínských pojmů a hesel. U odborně laděného textu používám pro přepis čínských znaků mezinárodně uznávanou transkripci pinyin, naopak u literárního textu v praktické části vycházím ze standardní české transkripce. V teoretické části zapisuji antroponyma a toponyma ve vzoru: „*název (pīnyīn + čínský znak)*“. Pouze u světově známých osobností ponechávám latinizovanou podobu jména, např. Konfucius, Mencius. V kapitole o klasické čínštině zapisuji gramatické pojmy ve vzoru: „*pīnyīn + čínský znak*“. Analytická a komparační část práce je odborně zaměřená na čínský klasický text a předpokládá, že čtenář po studiu kapitoly „*Doslovný překlad první kapitoly spisu Mencius*“ již disponuje danou slovní zásobou, a proto čínské pojmy v analýze zapisuji pouze v podobě čínských znaků. V kapitole „*Doslovný překlad první kapitoly spisu Mencius*“ zachovávám čínský text v jeho klasické podobě, důvodem je jednodušší orientace ve slovnících zaměřených na klasickou čínštinu. V ostatních kapitolách pracuji pouze se zjednodušenými znaky.

ÚVOD

Diplomová práce na téma *Kritický překlad první kapitoly spisu Mencius* pracuje primárně s klasickým čínským textem a se způsoby jeho převodu do moderního jazyka. Za úkol si klade objektivně zhodnotit překlad kapitoly „Kráľ Chuej zo štátu Liang“, z díla *A riekol majster* od slovenské sinoložky Mariny Čarnogurské.

Klasická čínština je jazykem s dvou a půl tisíciletou tradicí dominující především období mezi 5. stoletím př. n. l. a 3. stoletím n. l. a pochopení jejího systému je klíčové pro uchopení významu konfuciánského kánonu jako ideologického základu státní ortodoxie v Číně od 2. století př. n. letopočtem do začátků minulého století. Kniha *Mencius* je součástí konfuciánského kánonu, do kterého minimálně od 11. století patří *Čtyři klasické knihy* (*sishū* 四书), tj. *Sebrané výroky* (*lúnyǔ* 论语), *Vysoké učení* (*dàxué* 大学), *Učení o Středu* (*zhōngyōng* 中庸) a *Mencius* (*mèngzǐ* 孟子). Ačkoliv se tři části tohoto souboru dočkaly dokonce opakovaných překladů do češtiny, *Mencius* do naší mateřštiny převeden doposud nebyl.

Dílo *Mencius* je filozofický spis zamýšlející se velmi moderně nad politologickými otázkami umění vládnout. V čínské kultuře jde o text všudypřítomný a často citovaný, proto je jeho překlad pro českou sinologii velice potřebný.

Mencius hájil konfuciánské principy a pomáhal formovat příklad, který byl postupně následován konfuciánskou tradicí. Svými názory ovlivnil etické, politické i náboženské myšlení Číny. V jeho filozofických myšlenkách se ukrývá morální síla, která měla dopad zvláště na pozdější vývoj čínské kultury. Dodnes zůstává inspirací pro novou formu konfucianismu Čínské lidové republiky.

Práce se dělí na teoretickou a praktickou část. V teoretické části diplomové práce primárně využívám překladatelskou příručku *Umění překladu* od českého jazykovědce

Jiřího Levého, která mi pomáhá definovat základní pojmy spojené s překladatelskou disciplínou a zkoumat teorii překladu. Procesy a způsoby kritiky překladu studuji převážně v knize *Kvalita hodnocení překladu* od lingvistky Jitky Zehnalové a kol., které následně využívám v praktické části. Další nezbytnou součástí pro napsání této práce je pochopení základů čínské filozofie v kontextu Menciových dialogů s vládci různých států. Ke studiu konfuciánství v Menciově pojetí mi slouží kniha *Čínská filozofie* od českého uznávaného sinologa Oldřicha Krále, která otevírá bránu k základům konfucianismu. Ze zahraničních zdrojů používám knihu *Mencius – Translations from the Asian classics* od P. Ivanhoa a I. Bloom, kde se setkávám jak s teorií konfuciánské filozofie, tak i se srozumitelnými komentáři k ní samotné. Užitečnou gramatickou příručku pro objasnění syntaktických jevů klasické čínštiny je *Outline of classical Chinese grammar* od kanadského sinologa E. G. Pulleyblanka, která vysvětluje převod klasické čínštiny do moderní.

Pro pokračování v psaní této magisterské práce je nezbytné důkladné studium všech výše zmíněných disciplín. Následně postupuji v intenzivním vyhledávání čínských znaků převážně ve slovníku *Gǔhànyǔ chángyòngzì zìdiǎn* 古漢語常用字字典 [Slovník nejpoužívanějších znaků v klasické čínštině]. Na základě výchozího textu vypracovávám detailní slovník pojmů, podle kterého tvořím doslovný překlad první kapitoly spisu *Mencius*: „Kráľ Chuej ze štátu Liang“. Doslovný překlad je zařazen v praktické části mé diplomové práce a je výchozím korpusem cílového textu.

S přihlédnutím k četným komentářům v knize *Mèngzǐ Yìzhù* 孟子译注 [Komentovaný překlad Mencia], od čínského filologa Yang Bojuna (*yáng bójūn* 杨伯钧) je možné identifikovat nesrozumitelné pasáže klasického díla a zvolit jejich vhodný překlad. Hotový literární překlad doplňuji komentáři, které slouží jako hlavní podklad pro argumentační část komparační analýzy. Svou verzi překladu komparuji se slovenskou verzí „Kráľ Chuej zo štátu Liang“ od autorky Mariny Čarnogurské. Pomocí komparační analýzy hledám úskalí a nejasnosti v procesu překladu a navrhuji vlastní řešení podložené

komentáři vycházející z teorie vyzkoumané v teoretické části diplomové práce, čímž vzniká i samotná kritika překladu.

U kritiky překladu jsou časté negativní tendence hodnocení, které vedou k degradaci překladu literárního díla. Marina Čarnogurská je uznávanou slovenskou sinoložkou s obrovskými znalostmi v oblasti čínské filozofie, která má na svém seznamu bibliografie několik překladů z klasické čínštiny. Mojí snahou není vyhledat chyby v její verzi překladu, ale objektivně vyhodnotit proces překládání a přispět k rozvoji sinologie v oblasti klasické čínštiny v České republice.

Cílem této práce je pomocí komparační analýzy objektivně zhodnotit překlad autorky M. Čarnogurské, zda dochází k pochopení originálu a autorova stylu, jakým způsobem se vypořádává s technickými problémy jako jsou archaismy a reálie, zda dodržuje formální celky a jakým způsobem volí ekvivalenci slov.

Při překladu historického literárního díla by nemělo docházet ke ztotožňování vztahu mezi jazykovým výrazem a myšlenkou, aby nám neunikaly vztahy mezi textem díla a obsahem. Hypotéza práce je, že při překladu textu z klasické čínštiny do českého jazyka je možné dodržet jazykovou formu i pravý obsah díla.

1. PŘEKLAD

Překlad je již odedávna významnou součástí lidské civilizace a kultury. Jedná se o transformaci textu z výchozího jazyka do jazyka cílového. Prostřednictvím překladu lidé získávají kulturní rozhled a vzdělání, kterými rozšiřují komunikační proces mezi různými národnostmi (Basil Hatim 2013: 8). *„Překlad má vliv na každý aspekt našeho života – a nemáme na mysli jen zřejmé záležitosti jako mezinárodní politiku nebo globální obchod. Ovlivňuje každého z nás velmi osobním způsobem – knihy, které čteme. Filmy, na které se díváme. Jídlo, které jíme. Názory, které zastáváme. Náboženství, které praktikujeme”* (Kelly, Zetzsche 2012: 13).

Můžeme ho vnímat jako činnost zahrnující celý proces překládání, nebo jako produkt v podobě cílového textu, který vznikl transformací jazykové výměny či jako dílo považované za uměleckou reprodukci textu (Zehnalová 2010: 221).

1.1. PROCES PŘEKLÁDÁNÍ

Podle českého jazykovědce Jiřího Levého je překládání dešifrace sdělení autorovy subjektivní myšlenky transformované z objektivní skutečnosti. Dešifrací vzniká dvojčlenný komunikační proces mezi cizojazyčným textem a textem v překladatelově jazyce. Na počátku literární tvorby je skutečnost, kterou původní autor přetransformuje do své individuální představy a vytvoří literární dílo. Následně se cizojazyčný text dostává k překladateli, který si dílo pečlivě přečte a přeloží dle odborně zvoleného překladatelského postupu. Na závěr se dílo dostává k prostému čtenáři, který si celý příběh představí a zkonkretizuje. Konkretizací tento proces končí. *„Původní umělecké dílo tedy vzniká odrazem a subjektivním přetvořením objektivní skutečnosti. Výsledkem tvůrčího procesu je jistý ideově estetický obsah realizovaný v jazykovém materiálu, přičemž ovšem obě složky tvoří dialektickou jednotu.“* (Levý 1983: 45).

Německá lingvistka K. Reiss uvádí, že: *“proces překladau je vytvoření výchozího textu, kde primární snahou bylo reprodukovat v cílovém jazyce text korespondující s originálem co se týče textového typu, jazykových prvků a mimojazykových faktorů, které jej ovlivňují.”* (Reiss 2000: 89).

Překladaelství se omezuje na následující tři konstatování:

1. Překladael musí znát jazyk, ze kterého překladael
2. Překladael musí znát jazyk, do kterého překladael
3. Překladael musí znát věcný obsah textu, který překladael

Od překladaele se očekává, že jeho znalost cílového jazyka je srovnatelná se znalostí jazyka výchozího. Věcným obsahem se rozumí znalost dobových reálií, místního koloritu, znalost autorových specifik a případně i znalost příslušného oboru u odborné literatury (Levý 1983: 17).

1.2. POŽADAVKY NA PŘEKLADELE

Pokud chápeme princip procesu překladau, je třeba zaměřit se na formulaci překladaelovy práce. Na začátku si překladael vytvoří analýzu výchozího textu a zvolí metodologii překladau. Odlišné zdroje uvádí různé přístupy, ale v základní myšlence se shodují – vždy je cílem dokonalá interpretace (Levý 1983: 54).

Petr Koťátko tvrdí, že ze všech variant zhodnocení, které jsou koherentní a jsou zhruba ve stejné míře podpořené dostupnými argumenty, je nutné vybrat tu, která přízná překladau maximální hodnotu. Špatná interpretace, neznalost nebo neobratnost jsou až tou poslední výkladovou možností (Koťátko 1995: 20).

Jazykovědec J. Levý shrnuje požadavky na překladatele do tří základních bodů:

1. Překladatel musí chápat předlohu
2. Překladatel musí interpretovat předlohu
3. Překladatel musí přestylizovat předlohu (Levý 1983: 54).

1.3. POCHOPENÍ PŘEDLOHY

Obecně je potřeba uvědomit si, že překladatel je také čtenář a musí chápat základní myšlenku autora v její původní verzi. Rozdíl mezi čtenářem a překladatelem je ten, že překladatel své chápání ještě převádí do jazykové formy. Od autora žádáme pochopení skutečnosti, od překladatele pochopení díla. Pokud je překladatel dobrý čtenář, bude i dobrým překladatelem. Aby překladatel pochopil pravý význam originálního textu, je třeba zodpovědět několik základních otázek a vypracovat analýzu textu. Podle J. Levého, existují tři oblasti, jimž musí překladatel porozumět. Jedná se o filozofii díla, estetickou hodnotu a umělecké celky (Levý 1983: 54).

Oblast filozofického porozumění zahrnuje odbornou přípravu a praxi. Je potřeba důkladná studie myšlení a politické situace doby, ve které se děj výchozího textu odehrává. Jen tak můžeme adekvátně pracovat se správnými ekvivalenty jazykové výbavy cílového textu. Dalším subjektem zkoumání jsou hlavní ideje díla a vyzorování náladového ladění děje. Tyto dva aspekty jsou považovány za estetickou hodnotu příběhu. Na závěr se soustředíme na umělecké celky jako jsou hlavní postavy, vztahy mezi nimi a prostředí ve kterém vystupují a autorův záměr (Zehnalová a kol. 2015: 301).

1.4. INTERPRETACE PŘEDLOHY

Důležitým faktorem dobrého překladu je správná interpretace předlohy. „*Překladatel/ka vykonává mimořádně komplexní činnost, protože v průběhu překládání nevyhnutelně redukuje nebo vylučuje určité směry interpretace a současně preferuje nebo otevírá nové.*“ (Hewson 2011: 20).

Nejčastějším problémem při překladu literárního textu je jazyková neobratnost a špatná interpretace. Ke špatné interpretaci dochází z pravidla při neznalosti skutečnosti, která se za textem ukrývá a při nedostatečné znalosti podtextového ladění. Dalším úskalím interpretace textu je schopnost převodu překládaného textu do mateřštiny. V mnoha případech původní text ukrývá celou řadu významových forem, které jsou do výchozího jazyka nepřevoditelné. Od překladatele se očekává jak důkladné studium pozadí příběhu, tak i odkrytí pravého významu zašifrovaných jazykových obrátů (Levý 1983: 60).

Při správné interpretaci předlohy překladatel musí hledat tři zásadní stanoviska:

- a) objektivní ideu díla
- b) interpretační stanovisko
- c) interpretaci objektivních hodnot díla z tohoto stanoviska (Levý 1983: 60).

Nejde pouze o porozumění gramatickým a lexikologickým vrstvám jazyka, ale také o chápání hermeneutického procesu, který rozhodne o tom, jaké indicie si čtenář z textu vyvodí (Zehnalová a kol. 2015: 66). „*Má-li být interpretace správná, musí jejím východiskem být nejpodstatnější rysy díla a jejím cílem jeho objektivní hodnoty.*“ (Levý 1983: 60).

1.5. PŘESTYLIZOVÁNÍ PŘEDLOHY A EKVIVALENCE

Od autora je očekávána umělecky hodnotná stylizace skutečnosti, zatímco od překladatele žádáme umělecky hodnotné přestylování předlohy. Tohoto výsledku překladatel docílí jen tehdy, kdy ovládá stylistiku výchozího jazyka.

Obecně se v jazykové problematice řeší následné otázky:

- a) poměr dvou jazykových systémů
- b) stopy jazyka originálu ve stylizaci překladu
- c) napětí ve stylu překladu, jež vzniká tím, že myšlenka se převádí do jazyka, v němž nebyla vytvořena (Levý 1983: 68).

Jeden z prvních problémů, které překladatel řeší při převodu jazyka je tzv. funkční ekvivalence, k jejíž cíli se dostaneme za pomoci funkčního přístupu. Nezáleží, jaké jazykové prostředky použijeme, ale musí vždy plnit stejnou funkci jako v originálním textu (Knittlová, Grygová, Zehnalová 2010: 7). Dva různé jazykové prostředky nejsou nikdy ekvivalentní, jejich přesné významy se nepřekrývají, a proto je nesmíme překládat mechanicky. Ještě s většími rozdíly se potýká sémantika jednotlivých jazyků. „*Skutečnost, která nás obklopuje, je kontinuum, které mluvčí člení na segmenty, a ty pojmenovává.*“ (Levý 1983: 70, 71).

S problematikou členění jsem se setkala při překladu první kapitoly *Mencia*, kde se objevuje bohatý systém příbuzenských a politických pojmenování v kontextu strukturalizace postavení ve společnosti. Ačkoliv jsou jazyky komunikační systémy, některé srovnávací stylistiky chybí a je potřeba je nahradit vhodnými českými ekvivalenty. V případě překladu první kapitoly *Mencia* je potřeba sáhnout do historické terminologie vlastního jazyka a hledat nejvhodnější alternativu, která se významově nejvíce přibližuje čínskému originálu. Jak říká Katharina Reissová: „*každý překlad je kompromis a každý kompromis je nutno pečlivě zvážit.*“ (Reiss 2000: 47).

Vliv jazykového vyjádření v překladu dělíme na přímý a nepřímý. Přímý vliv se vyskytuje ve formě kostrbatých a neuhlazených jazykových vazeb tvořených mechanicky podle originálního textu. Nepřímým vlivem se rozumí odlišování stylistických rysů od originálů, které překladatel pokládá za gramatické a bezpříznakové. Násilné vyhýbání se některým jazykovým prvkům vede k nevystižení původní myšlenky díla (Levý 1983: 74). Důležitým rysem překladu je fakt, že obsah díla je závislý na cizím prostředí, ale jazyk díla je český. Prostý čtenář si tento jev uvědomí až tehdy, kdy dojde v ději k jasnému konfliktu mezi prostředím odehrávaného děje a českým výrazem. Častým rozporem jsou překlady jmen a názvy míst (Zehnalová a kol. 2015: 146). „*Překladatel může a je povinen plně rozvinout svou jazykovou tvořivost tehdy, má-li do češtiny převádět stylistické hodnoty, pro které se ještě ve vývoji naší národní literatury neobjevily vyjadřovací prostředky.*“ (Levý 1983: 111).

Ve věrném překladu se překladatel soustředí na zvláštní momenty, připouští jen výměnu jazykového materiálu ostatní ozvláštněné prvky ponechává jako součást koloritu, často na úkor srozumitelnosti. Naopak volný překlad klade důraz především na obecnou skutečnost. Zvláštní prvky neponechává a za specifičnost originálu dosazuje „*národní specifičnost oblasti*“ a proto často vede k lokalizaci a aktualizaci (Levý 1983: 114).

1.6. HISTORICKÝ PŘEKLAD

Subjekt autora v literárním díle závisí na historickém kontextu a jeho politickém přesvědčení. V díle nacházíme stopy jeho doby, životního prostředí, jeho názory, postoje a filozofické myšlenky. Tyto faktory jsou často v rozporu s historickou pravdou a pronikají do podstaty děje (Zehnalová a kol. 2015: 54).

Při překladu by nemělo docházet ke ztotožňování vztahu mezi jazykovým výrazem a myšlenkou, a mezi textem díla a jeho obsahem, protože tím by nám unikaly právě vztahy mezi jazykovou formou a obsahem, které jsou pro překlad literárního díla zásadní.

„Překladatel má překládat ideově estetický obsah, jehož je text jen nositelem. Ten sám je totiž podmíněn jazykem, ve kterém je dílo stylizováno, a proto mnohé hodnoty je třeba vyjádřit v češtině prostředky jinými.“ (Levý 1983: 47).

Pro překlad textu klasické čínštiny do češtiny je třeba zvolit nikoli text díla, ale jeho významovou a estetickou hodnotu. Obecně je třeba zachovat ty formy, které mají nějakou sémantickou funkci, naopak nelze trvat na zachování forem jazykových a gramatických. Zde je třeba upozornit, že jazyk není pouze materiál pro realizaci tvůrčí koncepce, ale také účastníkem všech tvůrčích činností (Levý 1983: 47). *„Jazykový materiál nezůstává bez vlivu na ideově estetický obsah, jehož je nositelem. Zasahuje do jeho definitivní podoby pasivně (tím, že klade odpor a usměrňuje do výrazů pro tento materiál vhodných) i aktivně (tím, že zvukovými a jinými asociacemi přitahuje do díla nové významy, které v původní ideové koncepci nebyly a nebyly by z ní samy vyrostly).“ (Levý 1983: 50).*

2. KRITIKA PŘEKLADU

„Obor zabývající se hodnocením kvality překladu se tradičně nazývá „kritika překladu“ Předmětem studia kritiky překladu jsou hlavně literární překlady, případně překlady intelektuálně významných neliterárních textů, např. filozofických a náboženských, či literatury faktu.“ (Zehnalová a kol. 2015: 42).

Kritika překladu je spojnice teorie a praxe, která se vyznačuje zákonitostí a procesy překládání (Ilek 1986: 320, 321). Podle Z. Skoumalové nám kritika a analýza překladů pomáhá vyvíjet překladatelské metody a překladatelské konvence. Zároveň nám slouží k ověření kvality obsahu samotného překladu (Kufnerová 1994: 207).

Kritika překladu ukrývá celou řadu úskalí na teoretické i praktické úrovni. Většina kritických soudů se opírá nikoli o vlastní estetické názory, ale mají spíše ráz náhodných poznámek, pokud se vůbec neomezují na *„paušální formulace o zdařilosti nebo o plynulosti překladu.“* Cílem kritiky překladu je odkrýt a naznačit hranice překladatelských možností a *„na konkrétních překladech ukázat důsledky překročení těchto hranic.“* (Levý 1983: 36).

Teorie literárního překladu je těsně spjata s literárními a překladatelskými konvencemi jednotlivých kulturních oblastí. Velká část teorie překladu je tzv. příznačně nebo nepříznačně normativní. Dá se říci, že bez určité normy by kritika nebyla možná. Kritika a analýza vychází z představy, čím by měl překlad být a je dána *„proměnlivým a historicky vázaným názorem filozofickým.“* Postup vhodně určený překladatelskému cíli můžeme zjistit až správnou vědeckou analýzou (Levý 1983: 37).

Vzhledem k tomu, že se u nás kritice překladu nedostává dostatečné pozornosti, často je hodnocení povrchní a schématické (Reiss 2000: 2). U kritiky překladu jsou časté negativní tendence hodnocení a může dojít k úplné degradaci překladu literárního díla. Správná kritika překladu by měla spíše přispívat k rozvoji jazykovědy, literární teorie a

dějínám překládání (Morávková 1995: 35). Na místě je otázka, co přesně má kritika překladu hodnotit?

2.1. HODNOTÍCÍ KRITÉRIA

Podle soustavy kritérií kritiky překladu sepsanou Svazem československých spisovatelů z roku 1961 se má kritik zaměřit na následující cíle:

1. pochopení originálu, hlavní myšlenky a pochopení autorova stylu
2. bohatá slovní zásoba
3. vystižení autorova stylu
4. zvládnutí technických problémů – dialektismy, archaismy, réalie
5. charakterizace celkovou kulturu překladů – zhodnotit klady a zápory (Ilik 1986: 318).

Podle J. Levého je základem kritiky překladu hledání hodnoty, která je určována poměrem díla k normě daného umění (Levý 1983: 90).

Obecně se tyto normy dají rozdělit do dvou kvalit:

1. norma reprodukční – výstižnost
2. norma umělecká – krása

Obě tyto hodnoty jsou nepostradatelné, dílo má být věrnou reprodukcí původního textu a zároveň i hodnotným literárním dílem českým, jinak mu doslovnost nepomůže. Je důležité si uvědomit, že: „*Překlad nemůže být stejný jako originál, ale má stejně působit na čtenáře.*“ (Levý 1983: 90).

Estetická norma je častou příčinou neshod kritiky o hodnotě jednotlivých překladů. Krása a výstižnost jsou stavěny do protikladu, jako by se vylučovaly. „*Vylučují se však jen tehdy, rozumí-li se krásou líbivost a výstižností doslovnost.*“ (Levý 1983: 93). Při kritice překladu musíme být proto opatrní, protože nejde o typ metody, ale jak překladatel umí se zvolenou metodou pracovat (Levý 1983: 93).

Ačkoliv existuje celá řada hodnotících postupů, většinou mají v základu společnou strukturu. Základem každého postupu je zhodnocení interpretace obsahu, tedy analýza originálního textu, při které zjistíme, jakým stylem bylo dílo přeloženo, jaký jazykový styl překladatel použil a jakým stylem volil ekvivalenty (Zehnalová a kol. 2015: 67).

Ke správné interpretaci nám pomůže rozbor autorova díla, literárních kontextů a hledání hlavní myšlenky díla. Dále si všímáme jazykového stylu, textových vlastností a autorovy poetičnosti. V potaz bereme také extralingvistické činitele jako místo, čas, téma, očekávané obecnost apod. Z této analýzy jsme schopni odhadnout předpokládanou koncepci překladu. „*Zde řešíme překladové ekvivalence, žánrově-stylistické normy překladu, normy řeči překladu, pragmatické překladové normy, konvenční překladové normy, přenos konceptů s kulturním nebo koncepčním významem, překlad všeobecných i konkrétních sémantických jevů, reálií a stylistických a technických problémů, například dialektismů, archaismů apod.*“ (Cenková 2013: 44).

Následně si vytvoříme konfrontační analýzu původního textu a překladu. Zde zkoumáme stylistiku, jazykovou normu, zda překladatel vystihuje autorův styl a jestli využívá správných překladatelských transformací. Můžeme si sepsat klady a zápory a následně navrhnout vhodnější řešení. Z provedených analýz by mělo vyplynout zhodnocení přeloženého díla, kritické zobecnění a závěr (Zehnalová a kol. 2015: 67).

2.2. OBJEKTIVITA KRITIKY

Objektivita kritiky je jedním z nejhůře dosažitelných cílů hodnotitele. Podle K. Reisse musí být každá část kritiky ověřitelná a explicitně prokazatelná na konkrétních případech (Reiss 2000: 4). Kritik by měl odloučit subjektivitu a prohlížet dílo z různých úhlů pohledů a hodnotit jej v různých faktorech. Dalším úkolem hodnotitele je dopátrat se podstaty chyby, ke které u překladatelském procesu došlo (srov. Nida 1964 cit v . Reiss 2000: 92).

Kritika založená pouze na negativech není dobrou a adekvátní kritikou. O. Sapožnikova tvrdí: *„Kritizovat neznamena hledat chyby překladu, ale spíše hodnotit oprávněnost/neoprávněnost použití určitých jazykových prostředků za účelem dosažení věrnosti uměleckého obsahu.“* (Sapožnikova 2009: 12 cit. v Cenkova 2103: 43). Bezpochyby také nemůžeme slepě omlouvat chyby a je důležité držet se hlavního cíle, a to neustálého srovnávání výchozího a cílového textu (Reiss 2000: 11).

Podle K. Reisse by měl každý kritik dodržovat určitá kritéria, aby dosáhl co nejobjektivnějšího hodnocení překladu:

1. racionální přístup
2. argumentace – negativní/pozitivní znázorněno na relevantních příkladech
3. vyváženost hodnocení
4. posouzení chyb
5. ponechání prostorů pro subjektivní názory
6. profesionalita (Zehnalová a kol. 2015: 51).

3. MENCIOUS V KONTEXTU PRVNÍ KAPITOLY SPISU *MENCIOUS*

Mencius je jednou z nejméně výraznějších postav starověké Číny. Do historie se zapsal především svými filozofickými úvahami o *Lidské přirozenosti* (*xìng 性*)¹ a šířením konfuciánských myšlenek. Menciovy dialogické texty, ve kterých rozmlouvá s vládci různých států nad politologickými otázkami a morálními zásadami, jsou v čínské kultuře všudypřítomné a často citované (Král 2005: 159).

Jméno „Mencius“ je latinizovaná podoba čínského jména *Mengzi* (*mèngzǐ 孟子*), v doslovném překladu „Mistr Meng“, kterou vytvořili evropští překladatelé více než dva tisíce let po jeho smrti. Žil v době, kdy feudální uspořádání dynastie *Zhou* (*zhōu 周*)² bylo na sestupu a probíhalo *Období válčících států* (*zhànguó shídài 战国时代*)³ (Ivanhoe, Bloom 2009: 4, 11). Stejně jako u většiny významných osobností té doby, je i Menciov životopis nekompletní a v jeho chronologii se objevují nejasnosti. „*Pocházel z řad nižší šlechty, která v důsledku mocenské i majetkové marginalizace musela hledat obživu i společenské uplatnění v intelektuální činnosti*“ (Král 2005: 159). Podle dohledatelných informací, byl žákem Konfuciova vnuka⁴ a během své praxe doplnil konfuciánské myšlenky o nové průkazné teze (Ivanhoe, Bloom 2009: 11).

¹ Viz kapitola „Čtyři základní ctnosti“.

² Král dynastie *Zhou* vládl pouze svým jménem, jeho říše byla rozdělená na suverénní státy v čele se samozvanými králi, kteří si nárokovali území, které původně patřilo oslabené dynastii *Zhou* (Ivanhoe 2009: 4).

³ Období válčících států (403 př. n. l.– 221 př. n. l.) je termín pro politickou nestabilitu země, kdy mezi sebou válčilo tisíce států, které usilovali o sjednocení starověké Číny (Hagen, Coutinho 2018: 18).

⁴ Důkazem jsou dialogy, které se objevují v knize *Učení o Středu* (*zhōngyōng 中庸*), kde se Mencius zúčastňuje filozofických debat a pomáhá formovat konfuciánskou tradici. Tyto dialogy se připisují *Zi Simu* (*zǐsī 子思*), vnukovi Konfucia. První zmínka o Menciově životě pochází z knihy *Zápisky historika* (*shǐjì 史记*) od *Sima Qiana* (*sīmǎqiān 司马迁*), který poskládal jeho první životopis (Ivanhoe, Bloom 2009: 11).

3.1. VÁLKA TALENTŮ

V Období válčících států prošla struktura sociální třídy významnou změnou. Starý aristokratický řád ustupoval pod tlakem endemických válek mužům s hodnotnými talenty, kteří postupně vstoupili mezi elitu národa. Členům této vzdělané elitní třídy se říkalo *Vzdělanci* (*shì* 士)⁵. Termín mohl označovat vzdělaného muže nebo dokonalého bojovníka. Člověku s touto hodností chyběla urozenost, ale ve svých ctnostech se podobal *Aristokratovi* (*dàfū* 大夫)⁶ (Eno 2016: 6).

Vzdělanci putovali mezi státy a soupeřili mezi sebou o vysoké postavení u dvora. Nejmocnější vládcí disponovali až tisíci *shi*. Díky této „válce talentů“ vznikla živná půda pro rozvoj v oblasti boje, umění a diplomacie (Eno 2016: 6, 144).

Jedním ze *Vzdělanců shi* byl i Mencius, který stejně jako Konfucius cestoval po zemi a hledal vládce, který by přijal konfucianismus za státní ideologii a sjednotil Čínu (Král 2005: 159).

3.2. VŮLE NEBES

V Menciově filozofii hrají *Nebesa* (*tiān* 天) důležitou roli. Věřil, že *Nebesa* mají s lidmi své plány a ovlivňují jejich životy. (Eno 2016: 151). Podle Mencia, nám *Nebesa* „poručí“, abychom se chovali eticky správně a využili všech příležitostí ke studiu morálních hodnot, které nám život nabízí. Pokud však nesplníme své poslání navzdory našemu úsilí, neznamena to, že jsme se nesnažili, ale znamená to, že nám *Osud* (*mìng* 命)

⁵ O. Král používá překlad *Aristokrat* nebo *Šlechtic* (Král 2005: 161). V literárním textu se používá označení *Úředník* (Čarnogurská 1990: 45). Všechny příklady budou správné, pokud víme, že se jedná o neurozenou šlechtickou vrstvu.

⁶ *Aristokraté* byli urození a zastávali čestné místo ve vysoké funkci u dvora. *Vzdělanci* si své místo u dvora museli získat intelektuální činností. Oba dva tituly popisují člověka, který je morální a ctnostný (Eno 2016: 144). V literárních textech se objevují překlady *Ministr* a *Šlechtic* (Čarnogurská 1990: 45).

neposkytnul příležitost. I když nám bylo *Nebes* „přikázáno“, tak *Osud* „rozhodnul“, abychom neuspěli (Eno 2016: 147).

Nejenže *Nebesa* řídí naše životy, ale také si volí legitimního vládce, *Syna Nebes* (*tiānzǐ* 天子), kterému uděluje *Mandát Nebes* (*tiānmìng* 天命). Pro Mencia je základní jednotkou státu prostý lid. Ačkoliv má král mandát, musí plnit povinnosti v souladu s požadavky a potřebou svého lidu. Spokojenost lidu lze považovat za jediný důkaz správné vlády a kvalitu jejich života za jediný důkaz správné politiky (Hagen, Coutinho 2018: 144).

3.3. PŘIROZENÉ INKLINAČNÍ TENDENCE LIDSKÉHO CHOVÁNÍ

Mnoho Menciových současníků si kladlo otázku, do jaké míry je naše přirozenost ovlivněná přírodou, a do jaké míry pramení z našich vrozených vlastností. Mencius zastává teorii, že člověk má přirozenou tendenci být dobrým, „*stejně jako voda má přirozenou tendenci proudit*“ (Eno 2016: 144).

Naše přirozenost pramení ze *Srdce* a *Mysli* (*xīn* 心). Starověcí Číňané nerozlišovali duševní vědění mezi *Srdcem* a *Myslí*, slovem *xin* označovali sídlo veškeré mentální aktivity. V Menciově pojetí by to mohlo znamenat, že „*milujeme celou naši mysl*“ (Ivanhoe, Bloom 2009: 12). Podle Mencia je naše *xin* centrem morální kapacity a schopností myšlení. Jako centrum našich morálních kvalit má přirozený sklon rozlišit dobro od zla (Ivanhoe, Bloom 2009: 12).

Xin ukrývá čtyři základní přirozeně-inklinační tendence, které se rozvíjejí a rostou společně s naším tělem, aniž bychom se o ně starali. Mencius je pojmenovává jako: *Lítost a Soucit, Stud a Odpor, Úctu a Svolení, Schválení a Odsouzení*. Kultivací a studiem

můžeme tyto dispozice přetransformovat do čtyř základních ctností: *Lítost a Soucit* v *Lidskost, Stud a Odpor* ve *Spravedlivost, Úctu a Svolení* v *Rituální korektnost a Schválení a Odsouzení* v *Moudrost* (Makeham 2001: 21).

3.4. LIDSKÁ PŘIROZENOST (*xìng* 性)

Podle Mencia nám naši *Přirozenost* darovala *Nebesa* a je od přírody dobrá. Tvrdí, že obsahuje *výhonky* (*duān* 端) čtyř základních ctností: *Lidskosti* (*rén* 仁), *Spravedlnosti* (*yì* 义), *Rituální korektnosti* (*lǐ* 礼) a *Moudrosti* (*zhì* 智). „*Lidé mají tyto čtyři výhonky, tak jako mají čtyři končetiny, necht' se tedy nikdo neodvolává na to, že něco nemůže, že něco nelze*“ (Král 2005: 164).

Kultivaci těchto výhonků je možné rozvinout základní ctnosti a rozeznávat dobro od zla (Král 2005: 164). Potěšení z dobrého skutku, a naopak pocit provinění ze špatného chování utváří v člověku morální základ pro kultivaci dalších výhonků. Abychom dosáhli harmonie a nastolení správného společenského řádu, musíme v sobě pěstovat dobro a rozvíjet všechny vrozené ctnosti. Morální jednání nesmí být založené na pravidlech, ale musí vycházet přirozeně z nitra (Ivanhoe, Bloom 2009: 13).

Nejvyšší stupeň *Lidské přirozenosti* je *Dokonalost* (*xián* 贤)⁷. Dokonalý člověk, který ovládá všechny ctnosti je Menciem označován za *Světce* (*shàng rén* 上人). Tvrdí, že se každý člověk rodí se stejnými morálními dispozicemi a dosažení *Dokonalosti* je pouze otázka studia a sebe-kultivace, tudíž ji může získat každý. Mencius považoval sám sebe za morálně dokonalého člověka, a to je zřejmě důvod, proč se ze všech osobností starověkého konfucianismu projevuje nej sebevědoměji. Často klade sám sebe jako moudrého ušlechtilého rádce na stejnou pozici vedle krále (Ivanhoe, Bloom 2009: 6-7).

⁷Dokonalost můžeme chápat také jako *Ušlechtilost*.

3.5. ČTYŘI ZÁKLADNÍ CTNOSTI

Podle Mencia jsou nejzákladnějšími cnostmi každého člověka: *Lidskost*, *Spravedlnost*, *Rituální korektnost* a *Moudrost* (Král 2005: 164).

Lidskost je pro konfuciánce klíčovým slovem, jehož význam je ovlivňovaný kontextem. Mencius ho chápe jako péči a lásku k druhým a považuje ho za jednu z primárních ctností etické seberealizace (Eno 2016: 146-149). Morální hodnota *Lidskost* se vyznačuje tím, že je schopná cítit stud. Bývá paralelně spojována se *Spravedlností*, jež je schopná cítit čest a vnímat druhé. (Král 2005: 164). Hned v prvním dialogu *Menciova* spisu mistr Meng poučuje krále o důležitosti *Lidskosti* a *Spravedlnosti* a uvádí je v kontrastu se *Ziskem* (*lì 利*) (Mencius: 1A/1)⁸. Mencius spojuje *Zisk* s chamtivostí a často tento termín napadá z důvodu popření mohistické filozofie, která *li* považovala za hodnotový standard sociálního blahobytu. Mencius chápe *li* jako „prospěch“ nebo „zisk“ v negativním slova smyslu. (Nivison 1996: 8).

Třetí ze čtyř základních ctností dokonalého člověka je *Rituální korektnost* (*li 禮*). Tato ctnost je schopná vyjádřit přízeň nebo odpor (Král 2005: 164)⁹. Často se překládá jednoduše jako *Rituál*, ačkoli jeho funkce je mnohem komplexnější. *Li* označuje formální i neformální kód stereotypního chování, který zahrnuje jak obyčejnou etiku, tak i složité náboženské obřady. Příkladem mohou být konvenční pravidla chování jako jsou *Synovská oddanost* (*xiào 孝*) a *Bratrská oddanost* (*tì 悌*). Úctu ke starším, obzvláště v rodině, považuje Mencius za vrozenou dispozici, láska k rodičům je totiž základem všech morálních hodnot a bez ní by další kultivace nebyla možná (Eno 2016: 143, 144 a 149). Poslední ctností je *Moudrost*. Mencius spojuje *Moudrost* se skromností. Snaží se králi vysvětlit, aby na sebe po *Cestě*¹⁰ ke své *Moudrosti* neupozorňoval a aby se nepovyšoval

⁸ Viz kapitola „Komentovaný překlad první kapitoly spisu *Mencius*“.

⁹ O. Král překládá pojem 禮 jako *Etiketu* (Král 2005: 164).

¹⁰ *Cesta* 道 (Mencius 1A/5)

nad ostatní. Mencius věří, že *Moudrost* vede k harmonizaci a propojení společnosti (Nivison 1998: 140).

3.6. VLIV MENCIOVA UČENÍ

Menciovy texty zkomponovali mistrovi žáci až po jeho smrti. Ačkoliv zastával vysoké postavení u dvora, tak se během svého života neproslavil a na jeho učení nebyl kladen takový důraz jako například na *Sebrané výroky* (*lúnyǔ* 论语) od Konfucia. Napříč staletími si dílo prošlo výraznými změnami a stalo se součástí *Čtyř klasických knih konfucianismu* (*sìshū* 四书)¹¹ (Král 2005: 159).

První změnou si texty prošly ve druhém století našeho letopočtu, kdy úředník *Zhao Qi* (*zhàoqí* 趙歧) rozdělil Menciovo dílo do několika kapitol a opatřil ho prvním komentářem. Na začátku vlády dynastie *Tang* (*táng* 唐)¹², myslitelé *Han Yu* (*hányù* 韩愈) a *Li Ao* (*lǐ'áo* 李翱) použili spisy *Mencia* jako nástroj k oživení konfucianismu, který vzkvétal ruku v ruce spolu s novým taoismem a buddhismem. V období dynastie *Song* (*sòng* 宋)¹³ filozof *Zhu Xi* (*zhūxī* 朱熹) sepsal nový, dodnes přínosný komentář k dílu a zařadil *Mencia* do konfuciánského kánonu, který slouží jako brána k učení konfucianismu (Ivanhoe, Bloom 2009: 11). Nejcenější komentáře k textům opatřil v minulém století významný čínský filolog *Yang Bojun* (*yáng bójūn* 杨伯钧), jehož četné komentáře k celé řadě klasických děl využívají antropologové, sinologové a filozofové dodnes (Yang 1960: komentáře).

¹¹ *Sebrané výroky* (*lúnyǔ* 论语), *Vysoké učení* (*dàxué* 大学), *Učení o Středu* (*zhōngyōng* 中庸) a *Mencius* (*mèngzǐ* 孟子) (Král 2005: 159).

¹² (618–907 n. l.)

¹³ (960–1279 n. l.)

Ačkoliv se Mencius dočkal obdivu až tisíc let po své smrti, jeho dialogy se staly jedny z nejdůležitějších klasických konfuciánských textů, které ovlivnily filozofii i jazyk pro svou bohatou slovní zásobu. Menciovo učení se stalo inspirací Neo-konfuciánského hnutí, které ovládalo inteligenci od 13. až do 19. století a dodnes zůstává inspirací pro novou formu konfucianismu Čínské lidové republiky (Ivanhoe, Bloom 2009: 16).

4. KLASICKÁ ČÍNŠTINA

Klasická čínština je jazykem dominujícím od *Období jar a podzimů* (*chūnqiū shídài* 春秋时代)¹⁴ až do konce dynastie *Han* (*han* 汉)¹⁵. Tento jazyk je reprezentován klasickými texty jako jsou např. *Sebrané výroky* nebo *Mencius* (Pulleyblank 1995: 3).

4.1. ÚVOD DO MYŠLENÍ KLASICKÝCH ČÍNSKÝCH TEXTŮ

Pochopení čínského klasického textu je úzce spjato se znalostí vývoje původních významů jednotlivých znaků, znalostí dobového koloritu a znalostí autorova filozofického vyznání. Čínští filozofové vycházeli ze psaných znaků, aniž by se opírali o pojmové konstrukce. Každý znak ukrývá svou vlastní entitu, která nese několik významů (Cheng 2006: 25).

Klasické čínské myšlení je na rozdíl od našeho západního myšlení založeno na opakujících se smyčkách vytvářejících spirálu. Jinými slovy se nejedná o lineární systém smyšlení. Čínská filozofie nehledá hybnou prvotní sílu, nýbrž pracuje s cyklicky opakujícími se vzory. Dle východních filozofů je to jediný možný způsob, jak pochopit sebe sama a pochopit potřeby našeho bytí (Liu 1985: 395).

„Čínské texty jsou spíše praktikovány než čteny, učí se nazpaměť a teprve poté je jejich znalost prohlubována studiem komentářů, diskuzemi, reflexí, či rozjímáním.“ Texty necílí na rozum člověka, nýbrž na celou podstatu lidského bytí. Slouží jako podnět k vlastnímu poznání, úvahám a k vytváření vzorů správného žití. Cílem není intelektuální uspokojení, ale studium postupného směřování k dokonalosti *„svátosti“* a prožívání lidství v souladu s okolním světem (Cheng 2006: 23).

¹⁴ V *Období jar a podzimů* (722-481 př. n. l.) došlo k postupné decentralizaci moci dynastie *Zhou*. Zároveň došlo k rozvoji literatury, vědy a techniky (Ivanhoe, Bloom 2009: 11).

¹⁵ 206 př. n. l.–205 n. l. (Pulleyblank 1995: 3).

Klasické texty nevytváří uzavřené systémy, vznikají vzájemným propojením vztahů mezi sebou a stávají se srozumitelnými pouze když víme, na co reagují, a na co odpovídají. „*Vzhledem k nesourodosti spisů čínských myslitelů je možné konstatovat, že je obtížné oddělit filozofický text od textu náboženského, literárního nebo vědeckého,*“ a proto je nutné důkladné studium historických motivů (Cheng 2006: 22).

Hodnota filozofické úrovně jazyka starověké Číny nemá potřebu konkretizovat subjekt či objekt, ani definovat otázku, nesnaží se dospět k teoretické pravdě, ale zaměřuje se na kultivaci vlastních morálních hodnot. Na základě těchto poznání lze odvodit další myšlenku diskuze, které se mohou rozvíjet souhrou odkazů, které jsou definovány tradicí (Liu 1985: 396).

Již v Období válčících států vznikl jazyk, který se vytrýbil a zpřesnil natolik, že mohl dokonale vystihnout směr myšlení. Jazyk čínských textů začal tíhnout k větší preciznosti formulace a od čtenáře se očekávala znalost stále opakujících se motivů (Cheng 2006: 22).

4.2. SKLADBA VĚTY V KLASICKÉ ČÍNŠTINĚ

Čínský jazyk není určen rodem, číslem, pádem ani slovesným tvarem. Vztahy větných členů jsou dány pouze vzájemným postavením jednotlivých slov ve větě. Ačkoliv slova nejsou formálními nositeli gramatické funkce, tak na základě jejich syntaktického chování je můžeme chápat a přirovnat k substantivům, adjektivům nebo verbům tak, jako tomu je v jiných jazycích. Abychom determinovali funkci slova ve větě, musíme umět definovat i jeho význam (Pulleyblank 1995: 12).

4.2.1. SUBJEKT A PREDIKÁT

V klasických textech většinou chybí primární větná vazba subjekt/predikát, která by naznačovala, zda je náš směr chápání správný či naopak nesprávný.

Pokud je subjekt v klasickém textu známý, funguje větná stavba stejně jako v moderní čínštině:

- a) subjekt se klade před predikát
- b) modifikátor se klade před slovo, které modifikuje (pokud je sloveso nominalizováno, klade se mezi subjekt a sloveso částice *zhī* 之, která je podřízena subjektu a pomáhá modifikovat verbum)
- c) predikát se klade před objekt, který uvádí (Pulleyblank 1995: 14).

Př. 1: 孟子 见梁惠王。(Mencius, 1A/1)
 Mencius vidět/stát Liang/Chuej/král.
 Subjekt Predikát

Pokud je subjekt neznámý, musíme jej hledat pomocí následujících tří konstatování:

a) vyvození subjektu z kontextu děje:

Př. 2: 亦有仁义而已矣。(Mencius, 1A/1)
 (Já) pouze/mít/Lidskost/Spravedlnost/to stačí.

Subjekt „já“ je odvozen z kontextu, protože tuto odpověď Mencius směřuje sám k sobě.

b) identifikování subjektu pomocí zájmena „někdo“:

Př. 3: 不违农时。(Mencius1A/3)

(**Když někdo**) ne/jít proti/období pěstování obilí.

Zájmeno „někdo“ v klasické čínštině neexistuje.

c) personalizace subjektu:

Př. 4: 未有仁而遗其亲者也。(Mencius 1A/1)

Ne/nacházet se/(**někdo takový, kdo
být**)/Lidský/a/opustit/jeho/rodiče/tady.

Sloveso *yǒu* 有 zde uvádí impersonální existenci subjektu (Pulleyblank 1995: 13-14).

4.2.2. PREDIKACE BEZVÝZNAMOVÝCH SLOVESNÝCH JMÉN

V klasické čínštině chybí v pozici přísudku slovesná spona „být“, která se moderní čínštině vyjadřuje kopulou *shì* 是. Totožnost se naznačuje pouhým kladením sloves vedle sebe (Cheng 2006: 25) a je vyjádřena na konci věty větnou částicí *yě* 也, která se může negovat pomocí slovesné zápornky *fěi* 非 (Pulleyblank 1995: 15).

Př. 5: 非我也，兵也。(Mencius 1A/3)

Ne (**být**)/já/(**být**)/zbraň/tady.

Predikát je často nahrazován substantivem nebo klauzulí *zhě* 者, která se překládá jako:

„ten, který...“ nebo „ten, kdo...“

Př. 6: 仁者无敌。(Mencius 1A/5)

Ten, kdo/Lidský/ne/nepřítel.

Někdy je klauzuli *zhě* 者 možné vynechat, pokud je nahrazená příbuznou klauzulí *suǒ* 所, označující verbální frázi: „**to je to, co...**“.

Př. 7: 叟之所知也。(Mencius 1A/7)

To je to, co/vážený pán/zná/tady.

Klasická čínština obsahuje celou řadu významově prázdných tázacích částic kladených na konec věty. V kontextu první kapitoly *Mencia* se jedná především o částice *hū* 乎, *yǔ* 与, *xié* 邪, a *zāi* 哉. Různé variace tázacích částic jsou zřejmě zapříčiněny geografickou diverzitou země ovlivněnou dialekty (Pulleyblank 1995: 16).

Př. 8: 贤者亦乐此乎? (Mencius 1A/2)

Ctnostný/ten, který/pouze/mít radost/z toho?

4.2.3. ZÁJMENA

Klasická čínština neuměla rozlišit singular a plural u osobních zájmen. Například zájmeno *wǒ* 我 označovalo já, mě, my nebo nás. Jazyk neuměl pojmenovat třetí osobu, která by pasovala do pozice subjektu. Pomáhali si ukazovacím zájmenem *bǐ* 彼, které znamená: to, tamto.

Zájmena lze rozdělit do následujících skupin:

1. **Osobní:** *rǔ* 汝: ty, vy
2. **Ukazovací:** *cǐ* 此, *sī* 斯, *zī* 兹: toto, tyto; *bǐ* 彼, *fū* 夫: to, ti
3. **Reciproční:** *bǐcǐ* 彼此: navzájem
4. **Reflexní:** *jǐ* 己: sám, sebe
5. **Tázací:** *shuí* 谁: kdo; *shú* 孰: kdo, který; *hé* 何: co, proč, jak; *hé* 曷: kdy, co; *xī* 奚, *hú* 胡: kde, jak, proč; *hé* 盍: proč ne?; *ān* 安, *yān* 焉: kde, jak?¹⁶

4.2.4. PREDIKATIVNÍ SLOVESA

Verbum se přirozeně vyznačuje jako predikativní slovo, které vyžaduje substantivum k pochopení jeho celého významu. Na rozdíl od substantiv, slovesa mají schopnost predikace slov bez jakékoli větné částice nebo kopule. Negují se záporkou *bù* 不, zatímco substantiva se negují záporkou *fēi* 非. Dále se od substantiv liší jako predikát v schopnosti přijímat větné částice *yǐ* 矣 a *wèi* 未 (Pulleyblank 1995: 24).

Stejně jako v moderní čínštině, adjektiva jsou v klasické čínštině subkategorií sloves. Když v textu chybí slovesná spona *shì* 是 nebo koncová větná částice *yě* 也, jsou negovány slovesnou záporkou *bù* 不 a nesou sebou zřetelový indikátor *yǐ* 矣 nebo *wèi* 未. Na rozdíl od intranzitivních sloves, mají jiné syntaktické rozložení a podobají se podstatným jménům.

¹⁶ Viz kapitola „Doslovný překlad první kapitoly spisu *Mencius*“.

Hlavní funkcí adjektiv je modifikace podstatného jména. Adjektivum bývá zpravidla následováno pomocnou částicí *zhī* 之 pro modifikaci substantiva (Pulleyblank 1995: 25).

Př. 9: 王之所大欲。(Mencius 1A/7)

Král/**jeho**/to je to, co/velké/přání.

5. DOSLOVNÝ PŘEKLAD PRVNÍ KAPITOLY SPISU *MENCIUS*

卷一

Kapitola/jedna

一

Jedna

梁惠王上

Stát Liang/Chuej/král/první

孟子見梁惠王。

Meng/mistr/navštívit/stát Liang/Chuej/král.

王曰：

Král/mluvit:

「叟！不遠千里而來，

Vážený pán! Ne/dálka/tisíc/pět set metrů/a/přijít,

亦將有以利吾國乎？」

také/ukazatel budoucího času/mít/vzít/zisk/můj/stát/větná částice?

孟子對曰：

Meng/mistr/odpovědět/mluvit:

「王！何必曰利？」

Král! Proč/muset/mluvit o/zisk?

亦有仁義而已矣。

Pouze/mít/princip Dobra/princip Spravedlnosti/a/to je vše/větná částice.

王曰：『何以利吾國？』

Král/mluvit/jaký/vzít/zisk/můj/stát?

大夫曰：『何以利吾家？』

Ministr/mluvit/jaký/vzít/zisk/moje/rodina?

士庶人曰：『何以利吾身？』

Vzdělanec/obyčejný lid/mluvit/jaký/vzít/zisk/já/sám sobě?

上下交征利而國危矣。

Nahoře/dole/střetnout se/bojovat o/zisk/tak/stát/ohrozit/větná částice.

萬乘之國，弑其君者，

Deset tisíc/num. pro vozy/xc./stát/zavraždit/jeho/vládce/ten,

必千乘之家；

muset/tisíc/num. pro vozy/xc./rodina;

千乘之國，弑其君者，

tisíc/num. pro vozy/xc./stát/zavraždit/jeho/vládce/ten,

必百乘之家。

muset/sto/num. pro vozy/xc./rodina.

萬取千焉，千取百焉，不為不多矣。

Deset tisíc/vzít/tisíc/tady/tisíc/vzít/sto/tady/ne/považovat za/ne/mnoho/větná částice.

苟為後義而先利，

Jestliže/považovat/umístit za/princip Spravedlnosti/a/nejprve/zisk,

不奪不饜。

ne/bojovat/ne/uspokojit.

未有仁而遺其親者也，

Ne/mít/princip Dobra/tak/opustit/jeho/matka a otec/ten/větná částice,

未有義而後其君者也。

ne/mít/princip Spravedlnosti/tak/umístit za/jeho/vládce/ten/větná částice.

王亦曰仁義而已矣，

Král/pouze/mluvit/princip Dobra/princip Spravedlnosti/to je vše/větná částice,

何必曰利？」

proč/muset/mluvit/zisk?

二

Dvě

孟子見梁惠王。

Meng/mistr/navštívit/stát Liang/Chuej/král.

王立於沼上，顧鴻雁麋鹿，

Král/stát/u/rybník/nahoře/pozorovat/husa/husa/jelen/jelen,

曰：“賢者亦樂此乎？”

mluvit/ctnostný/ten/pouze/radost/z toho/větná částice?

孟子對曰：

Meng/mistr/odpovědět/mluvit:

「賢者而後樂此，

Ctnostný/ten/a/vládce/radost/z toho,

不賢者雖有此，不樂也。

ne/ctnostný/ten/ačkoli/mít/to/ne/radost/větná částice.

詩云：

Knih Písni/oblak:

『經始靈台，經之營之，

Začít plánovat stavbu/tajemný/pagoda/měřit/to/stavět/to,

庶民攻之，不日成之。

obyčejný lid/vytvořit/to/za několik dní/dokončit/to.

經始勿亟，庶民子來。

Začít plánovat stavbu/ne/pospíchat/obyčejný lid/děti, muži, ženy/přijít.

王在靈囿，麀鹿攸伏，

Král/nacházet se v/tajemný/královská zahrada/srna/jelen/místo/ukrytý,

麀鹿濯濯，白鳥鶴鶴。

srna/jelen/být lesklý/bílý/pták/čistě bílé peří.

王在靈沼，於物魚躍。』

Král/nacházet se u/tajemný/rybník/tam/plný/ryba/skákat.

文王以民力為台為沼，而民歡樂之，

Wen/král/použit/lid/síla/pro/pagoda/pro/rybník/a/lid/potěšení/radost/to,

謂其台曰靈台，

nazývat/jeho/pagoda/mluvit/tajemný/pagoda,

謂其沼曰靈沼，

nazývat/jeho/rybník/mluvit/tajemný/rybník,

樂其有麀鹿魚鱉。

radost/jeho/mít/jelen/jelen/ryba/želva.

古之人與民偕樂，故能樂也。

Dávný/xc./člověk/s/lid/společně/radost/a proto/moci/radost/větná částice.

湯誓曰：

Tchangská kletba/mluvit:

『時日害喪，予及女皆亡。』

Tohle/Slunce/až/spadnout z oblohy/s/tebou/dohromady/zemřít.

民欲與之偕亡，

Lid/chtít/s/ním/společně/zemřít，

雖有台池鳥獸，豈能獨樂哉？』

ačkoli/mít/pagoda/rybník/pták/zvíře/cožpak/moci/sám/radost/větná částice?

三

Tři

梁惠王曰：

Stát Liang/Chuej/král/mluvit:

「寡人之於國也，盡心焉耳矣。」

Já/kvůli/stát/větná částice/ze všech sil/srdce/tady/větná částice/větná částice.

河內凶，則移其民於河東，移其粟於河內。

Che-nej/neúroda/tak/přemístit/jeho/lid/do/Che-tung/přemístit/jeho/obilí/do/Che-nej.

河東凶亦然。

Che-tung/neúroda/také/takto.

察鄰國之政，無如寡人之用心者。

Podívat se/sousední/stát/xc./vláda/ne/být stejný jako/já/xc./použít/srdce/ten.

鄰國之民不加少，寡人之民不加多，何也？』

Sousední/stát/xc./lid/ne/více/málo/já/xc./lid/ne/více/mnoho/proč/větná částice?

孟子對曰：

Meng/mistr/odpovědět/mluvit:

「王好戰，請以戰喻。

Král/mít rád/válka/žádat/vzít/válka/metafora.

填然鼓之，兵刃既接，

zvuk bubnu/vojenský hudební nástroj/tady/vojsko/ostří/už/spojit,

棄甲曳兵而走。

být poražený a utéct/a/odejít.

或百步而後止，或五十步而後止；

někteří/sto/krok/potom/zastavit/někteří/pět/deset/krok/potom/zastavit;

以五十步笑百步，則何如？」

vzít/pět/deset/krok/posmívat se/sto/krok/tak/proč/být jako?

曰：「不可，直不百步耳，是亦走也。」

Mluvit/ne/moci/pouze/ne/sto/krok/větná částice/a tak/také/odejít/větná částice.

曰：「王如知此，

Mluvit/král/teď/rozumět/tomu，

則無望民之多於鄰國也。」

tak/ne/očekávat/lid/tady/více/v/sousední/stát/větná částice.

「不違農時，穀不可勝食也。

Ne/jít proti/období pěstování/obilí/ne/moci/spotřebovat/jídlo/větná částice.

數罟不入洿池，

Jemná rybářská síť/ne/vstoupit/zakalený/rybník，

魚鼈不可勝食也。

ryba/želva/ne/moci/spotřebovat/jídlo/větná částice.

斧斤以時入山林，材木不可勝用也。

Sekyra/vzít/čas/vstoupit/hora/les/dřevo/ne/moci/spotřebovat/použít/větná částice.

穀與魚鼈不可勝食，

Obilí/a/ryba/želva/ne/moci/spotřebovat/jídlo,

材木不可勝用，

dřevo/ne/moci/spotřebovat/použít,

是使民養生喪死無憾也。

to/nechat/lid/podpořit živobyčí/zemřít/zemřít/ne/litovat/větná částice.

養生喪死無憾，王道之始也。」

Podpořit živobyčí/zemřít/zemřít/ne/litovat/král/cesta/xc./začít/větná částice.

「五畝之宅，樹之以桑，

Pět/mu/xc./obydlí/strom/xc./použít /moruše,

五十者可以衣帛矣。

pět/deset/ten/moci/vzít/oblečení/hedvábí/větná částice.

雞豚狗彘之畜，無失其時，

Kuře/sele/pes/svině/xc./dobytek/ne/proměškat/jeho/čas,

七十者可以食肉矣。

sedm/deset/ten/moci/vzít/jídlo/maso/větná částice.

百畝之田，勿奪其時，

Sto/mu/xc./pole/ne/bojovat/jeho/čas,

數口之家可以無飢矣。

několik/člen rodiny/xc./rodina/moci/vzít/ne/mít hlad/větná částice.

謹庠序之教，申之以孝悌之義，

Pečlivý/škola/xc./učit/rozvinout/to/vzít/oddanost/to/princip spravedlnosti,

頽白者不負戴於道路矣。

starý člověk/ne/nést na zádech/na/cesta/větná částice.

七十者衣帛食肉，黎民不饑不寒，

Sedm/deset/ten/oblečení/hedvábí/jídlo/maso/prostý lid/ne/mít hlad/ne/zmrzlý,

然而不王者，未之有也！」

takhle/ne/král/ten/ne/to/mít/větná částice!

「狗彘食人食而不知檢，

Pes/svině/jíst/člověk/jídlo/ale/ne/vědět/zastavit,

塗有餓莩而不知發，人死，則曰：

cesta/mít/hladověť/umřít hlady/ale/ne/vědět/posílat/člověk/zemřít/tak/mluvit:

『非我也，歲也。』

nebýt/já/větná částice/roční sklizeň/větná částice.

是何異於刺人而殺之，

To/jaký/rozdíl/s/ostrý předmět/člověk/a/zabít/ho,

曰：『非我也，兵也。』

Mluvit/Nebýt/já/větná částice/vojenská zbraň/větná částice.

王無罪歲，斯天下之民至焉。」

Král/ne/vinit/roční sklizeň/takhle/podnebesí/xc./lid/dorazit/tady.

四

Čtyři

梁惠王曰：

Stát Liang/Chuej//král/mluvit:

「寡人願安承教。」

Já/přát si/být připravený/přijímat/učení.

孟子對曰：

Meng/mistr/odpovědět/mluvit:

「殺人以挺與刃，有以異乎？」

Zabít/člověk/použít/dřevěná hůl/a/ostří/mít/použít/rozdíl/větná částice?

曰：「無以異也。」

Mluvit/ne/považovat za/rozdíl/větná částice.

「以刃與政，有以異乎？」

Vzít/ostří/a/vládnout/mít/považovat za/rozdíl/větná částice?

曰：「無以異也。」

Mluvit/ne/považovat za/rozdíl/větná částice.

曰：「庖有肥肉，廄有肥馬，

Mluvit/kuchyň/mít/hojný/maso/stáj/mít/hojný/tady,

民有饑色，野有餓莩，

此率獸而食人也。

此率獸而食人也。

takto/nezasáhnout/zvíře/pak/sníst/člověk/větná částice.

獸相食，且人惡之；

Zvíře/navzájem/jíst/dobro a zlo/tady;

為民父母，行政，

pro/lid/otec/matka/vládnout,

不免於率獸而食人。

ne/vyhnout se/k/nezasáhnout/zvíře/a/sníst/člověk.

惡在其為民父母也？

Proč/nacházet se/jeho/pro/lid/otec/matka/větná částice?

仲尼曰：『始作俑者，

Konfucius/mluvit/začít/dělat/první člověk pohřbený s loutkou,

其無後乎！』

on/ne/potom/větná částice!

為其像人而用之也。

Protože/on/být jako/člověk/a/použít/to/větná částice.

如之何其使斯民饑而死也？』

Být stejný jako/on/proč/on/nechat/tento/lid/hladověť/a/zemřít/větná částice?

五

Pět

梁惠王曰：

Stát Liang/Chuej/král/mluvit:

「晉國，天下莫強焉，叟之所知也。

Stát Ťin/podnebesí/nejvíce/silný/tady/vážený pán/to/xc./vědět/větná částice.

及寡人之身，東敗於齊，

Dorazit/já/xc./sám sobě/východ/porazit/xc./stát Čchi,

長子死焉；

syn/zemřít/tam.

西喪地於秦七百里；

Západ/vzít násilím/území/xc./stát Čchin/sedm/sto/pět set metrů;

南辱於楚。

Jih/zostudit/xc./stát Čchu.

寡人恥之，願比死者壹洒之，

Já/ ponížít/tady/přát si/nahradit/zemřít/ten/shromáždit/pomstít se/za to,

如之何則可？」

být jako/to/jak/teprve/moci?

孟子對曰：「地方百里而可以王。

Meng/mistr/odpovědět/mluvit/území/sto/pět set metrů/tak/moci/považovat za/král.

王如施仁政於民，省刑罰，

Král/jestliže/zavést/princip dobra/vládnout/xc./lid/zmírnit/trest/trest,

薄稅斂，深耕易耨；

zmírnit/výběr daní/pilný/obdělávat půdu/dobře vládnout/posekat stébla;

壯者以暇日修其孝悌忠信，

Dospělý člověk/ten/použít/mít volno/den/trénovat/jeho/oddanost rodičům/oddanost

bratrům/oddanost vládci/pravda,

入以事其父兄，

vstoupit/vzít/učit se od někoho/otec/starší bratr,

出以事其長上，

odejít z domu/vzít/učit se od někoho/jeho/starší a moudřejší/nahoře,

可使制梃以撻秦楚之堅甲利兵矣。

moci/nechat/uchopit/dřevěná hůl/vzít/bít holí/stát Čchin/stát Čchu/xc./být silný/ostrý/
zbraň/větná částice.

「彼奪其民時，

Tam/bojovat/jeho/lid/čas,

使不得耕耨以養其父母。

nechat/ne/získat/obdělávat půdu/posekat stébla/vzít/nakrmit/jeho/otec/matka.

父母凍餓，兄弟妻子離散。

Otec/matka/zmrznout/hladověť/starší bratr/mladší bratr/manželka/dítě/od/odloučit.

彼陷溺其民，王往而征之，夫誰與王敵？」

Tam/zaplavit/zaplavit/jeho/lid/král/jít k/a/bojovat/to/tak/kdo/s/král/nepřítel?

故曰：『仁者無敵。』王請勿疑！」

A tak/mluvit/princip dobra/ten/ne/nepřítel/král/žádat/ne/pochybovat!

六

Šest

孟子見梁襄王，出，語人曰：

Meng/mistr/navštívit/stát Liang/Siang/král/objevit se/mluvit/člověk/mluvit:

「望之不似人君，就之而不見所畏焉。

Přát si/to/ne/jako/člověk/vládce/tak/opírat se o/to/a/ne/vidět/mít jaký/mít respekt/tady.

卒然問曰：『天下惡乎定？』

Náhle/zeptat se/mluvit/podnebesí/jak/větná částice/stabilita?

「吾對曰：『定於一。』

Já/odpovědět/mluvit/stabilizovat sjednocením.

「『孰能一之？』

Kdo/moci/sjednotit/to?

「對曰：『不嗜殺人者能一之。』

Odpovědět/mluvit/ne/mít rád/zabít/člověk/ten/moci/sjednotit/to.

「『孰能與之？』

Kdo/moci/udělat/to?

「對曰：『天下莫不與也。』

Odpovědět/mluvit/podnebesí/každý/ne/udělat/větná částice.

王知夫苗乎？

Král/znát/to/stéblo rýže/větná částice?

七八月之間旱，則苗槁矣。

Sedm/osm/měsíc/xc./mezi/velmi brzy/tak/stéblo rýže/sláma/větná částice.

天油然作雲，沛然下雨，

Obloha/být hojný/dělat/oblak/silně pršet/dolů/děšť，

則苗淳然興之矣。

tak/stéblo rýže/být načechráný/z/to/větná částice.

其如是，孰能御之？

Ono/být jako/takhle/kdo/moci/odporovat/to?

今夫天下之人牧，未有不嗜殺人者也。

Ted'/podnebesí/xc./člověk/sjednotit/ne/mít/ne/mít rád/zabít/člověka/ten/větná částice.

如有不嗜殺人者，

Jestliže/mít/ne/mít rád/zabít/člověk/ten,

則天下之民皆引領而望之矣。

tak/podnebesí/xc./lid/všichni/natahovat krk/a/přát si/to/větná částice.

誠如是也，民歸之，

Jestliže/být jako/takhle/větná částice/lid/podřídít se/tam,

由水之就下，沛然誰能御之？』』

jako/voda/xc./směrem k/dolů/silně přšet/kdo/moci/odporovat/tomu?

七、一

Sedm, jedna

齊宣王問曰：

Stát Čchi/Süan/král/zeptat se/mluvit:

「齊桓、齊文之事可得聞乎？」

Stát Čchi/Chuan/stát Čchi/Wen/xc./záležitost/moci/moci/slyšet/větná částice?

孟子對曰：

Meng/mistr/odpovědět/mluvit:

「仲尼之徒，無道桓、文之事者，

Konfucius/xc./žák/ne/mluvit o/Chuan/Wen/xc./záležitost/ten,

是以後世無傳焉；

takhle/potom/doba/ne/zápis/tady;

臣未之聞也。

Já/ne/to/slyšet/větná částice.

無以，則王乎？」

Ne/xc./tak/král/větná částice?

曰：「德何如則可以王矣？」

Mluvit/morálka/jaká/být jako/tak/moci/xc./král/větná částice?

曰：「保民而王，莫之能禦也。」

Mluvit/usmířit/lid/tak/král/nikdo/to/moci/odporovat/větná částice.

曰：「若寡人者，可以保民乎哉？」

Mluvit/být jako/já/ten/moci/xc./usmířit/lid/větná částice/větná částice.

曰：「可。」

Mluvit/moci.

曰：「何由知吾可也？」

Mluvit/jak/vědět/já/moci/větná částice?

曰：「臣聞之胡齧曰，王坐於堂上，

Mluvit/já/slyšet/to/Chu-che/mluvit/král/sedět/v/palác/nahore,

有牽牛而過堂下者，王見之，

být/tahat/buvol/a/procházet/palác/dole/ten/král/vidět/to,

曰：『牛何之？』

Mluvit/buvol/proč/to?

對曰：『將以饗鐘。』

Odpovědět/mluvit/uk. bud. času/vzít/oběť/hudební nástroj ze zvonů.

王曰：『舍之！』

Král/mluvit/nechat/to!

吾不忍其觳觫，

Já/ne/mít srdce na/jeho/otřást se/otřást se,

若無罪而就死地。』

jako/ne/dávat vinu někomu/a/tak/zemřít/místo.

對曰：『然則廢甬鐘與？』

Odpovědět/mluvit/takto/tak/zrušit/oběť/hudební nástroj ze zvonů?

曰：『何可廢也？以羊易之！』——不識有諸？」

Mluvit/proč/moci/zrušit/větná částice/použít/ovce/změnit/to/ne/vědět/mít/to?

曰：「有之。」

Mluvit/mít/to.

曰：「是心足以王矣。」

Mluvit/to/srdce/mít schopnost/král/větná částice.

百姓皆以王為愛也。

Obyčejný lid/všichni/považovat/král/za/lakomý/větná částice.

臣固知王之不忍也。」

Já/zcela určitě/rozumět/král/xc./ne/mít srdce/větná částice.

王曰：「然；誠有百姓者。」

Král/mluvit/správně/samozřejmě/mít/obyčejný lid/ten.

齊國雖褊小，吾何愛一牛？

Čchi/stát/ačkoli/malý a úzký/já/proč/být lakomý/jeden/buvol?

即不忍其穀觫，

Jen/ne/mít srdce/on/otřást se/otřást se,

若無罪而就死地，

být jako/ne/dávat vinu někomu/a/tak/zemřít/místo,

故以羊易之也。」

a tak/použít/ovce/změnit/to/větná částice.

曰：「王無異於百姓之以王為愛也。」

Mluvit/král/ne/divit se/xc./obyčejný lid/to/považovat/král/za/lakomý/větná částice.

以小易大，彼惡知之？

Vzít/malý/změnit/velký/oni/jak/rozumět/tomu?

王若隱其無罪而就死地，

Král/jestliže/litovat/jeho/ne/dávat za vinu někomu/a/tak/zemřít/místo,

則牛羊何擇焉？」

tak/buvol/ovce/jaký/rozdíl/tady?

王笑曰：「是誠何心哉？」

Král/smát se/mluvit/to/jaký/srdce/větná částice?

我非愛其財而易之以羊也。宜乎百姓之謂我愛也。」

Já/nebýt/lakomý/kvůli/majetek/tak/změnit/to/použít/ovci/větná částice.

曰：「無傷也，是乃仁術也，

Mluvit/ne/trápit se/větná částice/to je/lidské smýšlení/větná částice,

見牛未見羊也。

vidět/buvol/ne/vidět/ovce/větná částice.

君子之於禽獸也，見其生，不忍見其死；

Vládce/vůči/dobytěk/zvíře/větná částice/vidět/jeho/žít/ne/mít srdce/vidět/jeho/zemřít;

聞其聲，不忍食其肉。

Slyšet/jeho/zvuk/ne/mít srdce/jíst/jeho/maso.

是以君子遠庖廚也。」

To/považovat/vládce/dálka/kuchyň/větná částice.

七、二

Sedm, dvě

王說曰：

Král/vesele/mluvit:

《詩》云：

Kniha Písní/oblak:

『他人有心，予忖度之。』

Další/člověk/mít/myšlenka/já/vyřešit/to.

夫子之謂也。

Mistr/to/nazývat se/větná částice.

夫我乃行之，反而求之，不得吾心。

Takto/já/být/udělat/to/zpět/tak/analyzovat/to/ne/moci/já/srdce.

夫子言之，於我心有戚戚焉。

Mistr/mluvit/to/v/já/srdce/mít/zmatený/tam.

此心之所以合於王者，何也？」

Tohle/srdce/xc./xc./považovat/být v souladu/s/král/ten/proč/větná částice?

曰：「有復於王者曰：

Mluvit/mít/odpovědět/k/král/ten/mluvit:

『吾力足以舉百鈞，而不足以舉一羽；

Já/síla/mít schopnost/zvednout/sto/30 ťinů/ale/ne/mít schopnost/zvednout/jeden/peří;

明足以察秋毫之末，而不見輿薪。』

Oči/mít schopnost/vidět/zárodky nového peří/xc./konec/ale/ne/vidět/vůz/palivo.

則王許之乎？」

Tak/král/souhlasit/to/větná částice?

曰：「否。」

Mluvit/ne.

「今恩足以及禽獸，

Ted'/laskavost/mít schopnost/s/dobytěk/zvíře,

而功不至於百姓者，獨何與？

ale/zásluha/ne/dorazit/k/obyčejný lid/ten/to/proč?

然則一羽之不舉，為不用力焉；

Tím pádem/jeden/peří/to/ne/zvednout/protože/ne/použít/sílu/tady.

輿薪之不見，為不用明焉；

Vůz/palivo/to/nevidět/protože/ne/použít/oči/tady.

百姓之不見保，為不用恩焉。

Obyčejný lid/to/ne/vidět/opatrovat/protože/ne/použít/laskavost/tady.

故王之不王，不為也，非不能也。」

A proto/král/to/ne/vládnout/ne/dělat/větná částice/ne/ne/moci/větná částice.

曰：「不為者與不能者之形何以異？」

Mluvit/ne/dělat/ten/a/ne/moci/ten/to/vyjádřit/jaký/rozdíl?

曰：「挾太山以超北海，語人曰，『我不能。』

Mluvit/nést/Tchaj/hora/a/přeskočit/Po-chaj/řici/člověk/mluvit/já/ne/moci.

是誠不能也。

To/samozřejmě/ne/moci/větná částice.

為長者折枝，語人曰，

Považovat za/starší a moudřejší/ten/zlomit/větev/řici/člověk/mluvit,

『我不能。』

Já/ne/moci.

是不為也，非不能也。

To/ne/dělat/větná částice/ne/ne/moci/větná částice.

故王之不王，

A proto/král/to/ne/král,

非挾太山以超北海之類也；

ne/nést/Tchaj/hora/a/přeskočit/Po-chaj/to/být stejné/větná částice;

王之不王，是折枝之類也。

Král/to/ne/král/být jako/zlomit/větev/to/být stejné/větná částice.

「老吾老，以及人之老；

Respektovat starší/já/předek/vzít/s/člověk/xc./předek,

幼吾幼，以及人之幼，天下可運於掌。

dítě/já/dítě/vzít/s/člověk/xc./dítě/podnebesí/moci/použít/do/dlaň.

《詩》云：

Kniha Písní/oblak:

『刑於寡妻，至於兄弟，以御於家邦。』

Příklad/k/já/manželka/dorazit/k/starší bratr/mladší bratr/a/vládnout/k/rodina/stát.

言舉斯心加諸彼而已。

Mluvit/zvednout/to/srdce/vykonat/to/tak/to je vše.

故推恩足以保四海，

A proto/rozšířit/laskavost/mít schopnost/opatrovat/svět,

不推恩無以保妻子。

ne/rozšířit/laskavost/ne/vzít/opatrovat/manželka.

古之人所以大過人者，無他焉，

Dávny/xc./člověk/protože/velký/přesáhnout/člověk/ten/ne/oni/tady,

善推其所為而已矣。

dobro/rozšířit/jeho/xc./vůči/to je vše/větná částice.

今恩足以及禽獸，

Ted/laskavost/mít schopnost/s/dobytěk/zvíře，

而功不至於百姓者，獨何與？」

ale/zásluha/ne/dorazit/k/obyčejný lid/ten/to/proč?

「權，然後知輕重；度，然後知長短。

Vážit/potom/vědět/váha/měřit/potom/vědět/délka/šířka.

物皆然，心為甚。

Věc/všechno/takto/srdce/kvůli/velmi.

王請度之！」

Král/žádat/měřit/to.

「抑王興甲兵，危士臣，構怨於諸侯，然後快於心與？」

Nebo/král/radost/válčit/ohrozit/učenec/ministr/vyporovokovat/xc./kníže,

然後快於心與？」

potom/radost/z/srdce/xc.?

王曰：「否！吾何快於是？」

Král/mluvit/ne/já/jak/radost/z/toho?

將以求吾所大欲也。」

Ukazatel budoucího času/považovat/snažit se o/já/xc./velký/přání/větná částice.

七、三

Sedm, tři

曰：「王之所大欲，可得聞與？」

Mluvit/král/xc./xc./velký/přání/moci/moci/slyšet/xc.?

王笑而不言。

Král/smát se/ale/ne/mluvit.

曰：「為肥甘不足於口與，

Mluvit/protože/hojný/chutný/ne/uspokojit/xc./ústa a jazyk/xc.,

輕暖不足於體與？

jemný/teplý/ne/uspokojit/xc./tělo/xc.?

抑為采色不足視於目與？

Nebo/protože/barva/ne/uspokojit/vidět/xc./oči/xc.?

聲音不足聽於耳與？

Zvuk/zvuk/ne/uspokojit/slyšet/xc./uši/xc.?

便嬖不足使令於前與？

Blízcí/ne/uspokojit/nechat/poslouchat rozkazy/xc./před/xc.?

王之諸臣，皆足以供之，

Král/xc./každý/ministr/všichni/mít schopnost/nabídnout/to,

而王豈為是哉？」

tak/král/proč/dělat/to/větná částice?

曰：「否！吾不為是也。」

Mluvit/ne/já/ne/dělat/to/větná částice.

曰：「然則王之大欲可知已，

Mluvit/tím pádem/král/xc./velký/cíl/moci/vědět/větná částice,

欲闢土地，朝秦楚蒞中國而撫四夷也。

cíl/rozšířit/území/dynastie/Čchin/Čchu,

蒞中國而撫四夷也。

přijít/země středu/a/usmířit/čtyři/barbar/větná částice.

以若所為，求若所欲，

Vzít/ty/xc./dělat/snažit se o/ty/xc./cíl,

猶緣木而求魚也。」

být stejný jako/šplhat/strom/a/snažit se o/ryba/větná částice.

王曰：「若是其甚與？」

Král/mluvit/být jako/tak/to/vážný/xc.?

曰：「殆有甚焉。

Mluvit/asi/být/vážný/tady.

緣木求魚，雖不得魚，無後災。

Šplhat/strom/snažit se o/ryba/ačkoli/ne/získat/ ryba/ne/potom/pohroma.

以若所為，求若所欲，

Vzít/ty/xc./dělat/snažit se o/ty/xc./cíl,

盡心力而為之，後必有災。」

ze všech sil/srdce/síla/tak/dělat/to/potom/muset/být/pohroma.

曰：「可得聞與？」

Mluvit/moci/získat/slyšet/xc.?

曰：「鄒人與楚人戰，則王以為孰勝？」

Mluvit/Cou/člověk/a/Čchu/člověk/válka/tak/král/domnívat se/kdo/vyhrát?

曰：「楚人勝。」

Mluvit/Čchu/člověk/vyhrát.

曰：「然則小固不可以敵大，

Mluvit/tím pádem/malý/zcela určitě/ne/moci/porazit/velký,

寡固不可以敵眾，弱固不可以敵強。

já/zcela určitě/ne/moci/porazit/mnoho/slabý/zcela určitě/ne/moci/porazit/silný.

海內之地，方千里者九，

Moře/v/to/místo/oblast/tisíc/pět set metrů/ten/devět/stát Čchi,

齊集有其一。

být pohromadě/mít/být jeden z.

以一服八，何以異於鄒敵楚哉？

Vzít/jeden/podrobit/osm/jaký/xc./rozdíl/v/stát Cou/vzdorovat/stát Čchu/větná částice.

蓋亦反其本矣。」

Proč/nicméně/vrátit se k podstatě/větná částice.

「今王發政施仁，

Ted'král/vládnout/zavést/princip dobra,

使天下仕者皆欲立於王之朝，

nechat/podnebesí/úředník/ten/všichni/chtít/v/král/xc./královský dvůr,

耕者皆欲耕於王之野，

rolník/ten/všichni/chtít/obdělávat půdu/v/král/xc./krajina,

商賈皆欲藏於王之市，

Obchodník/obchodovat/všichni/chtít/udržovat obchod/v/král/xc./město,

行旅皆欲出於王之途，

cestovatel/všichni/chtít/objevit se/v/král/xc./cesta/

天下之欲疾其君者皆欲赴愬於王。

Podnebesí/uc./chtít/nenávidět/jeho/vládce/ten/všichni/chtít/žádat/u/král.

其若是，孰能御之？」

Jestliže/být jako/to/kdo/moci/odporovat/tomu?

七、四

Sedm, čtyři

王曰：「吾慙，不能進於是矣。

Král/mluvit/já/hloupý/ne/moci/dorazit/k/tomu/větná částice.

願夫子輔吾志，明以教我。

Doufat/mistr/pomoci vládnout/já/zapisovat/chápat/vzít/učit/já.

我雖不敏，請嘗試之。」

Já/ačkoliv/ne/chytrý/žádat/zkusit/to.

曰：「無恆產而有恆心者，惟士為能。

Mluvit/ne/stabilní/majetek/tak/mít/stabilní/srdce/ten/pouze/učenec/považovat za/moci.

若民，則無恆產，因無恆心。

Jako/obyčejný lid/jestliže/ne/stabilní/majetek/to je/ne/stabilní/srdce.

苟無恆心，

Jestliže/ne/stabilní/srdce,

放辟邪侈無不為己。

nemravný/zvrácený/zvrácený/chaotický/ne/ne/dělat/větná částice.

及陷於罪，然後從而刑之，是罔民也。

Dorazit/porušit/xc./vina/potom/počkat/až/xc./to/to/obvinit/obyčejný lid/větná částice.

焉有仁人在位罔民而可為也？

Kde/mít/princip dobra/člověk/být na trůně/obvinit/obyčejný lid/a/moci/dělat/větná částice.

是故明君制民之產，

A tak/chápat/vládce/stanovit/obyčejný lid/xc./majetek/muset,

必使仰足以事父母，

nechat/první/uspokojit/xc./otec/matka,

俯足以畜妻子，樂歲終身飽，

druhý/uspokojit/xc./dobytek/manželka/rok dobré úrody/zcela/tělo/sytý，

凶年免於死亡；

rok špatné úrody/rok/vyhnout se/xc./zemřít/zemřít，

然後驅而之善，

potom/zařídít/xc./xc./dobro，

故民之從之也輕。 」

a tak/obyčejný lid/xc./podřídít se/xc./větná částice/jednoduchý.

「今之制民之產，仰不足以事父母，

Ted'/xc./stanovit/obyčejný lid/xc./majetek/první/ne/uspokojit/záležitost/otec/matka，

俯不足以畜妻子；

druhý/ne/uspokojit/dobytek/manželka；

樂歲終身苦，凶年不免於死亡。

rok dobré úrody/zcela/tělo/utrpení/rok špatné úrody/ne/vyhnout se/xc./zemřít/zemřít.

此惟救死而恐不贍，

Takto/pouze/přežít/zemřít/a/mít strach/ne/stihnout，

奚暇治禮義哉？ 」

jak může záležet/starat se o/etika a morálka/větná částice?

「王欲行之，則盍反其本矣：

Král/chtít/zkusit/to/tak/proč/vrátit se k podstatě/větná částice:

五畝之宅，樹之以桑，

Pět/jednotka délky/xc./bydlení/strom/xc./vzít/moruše，

五十者可以衣帛矣。

pět/deset/ten/moci/vzít/oblečení/hedvábí/větná částice.

雞豚狗彘之畜，無失其時，

Kuře/prase/pes/svině/xc./dobytek/ne/proměškat/jeho/čas，

七十者可以食肉矣。

sedm/deset/ten/moci/vzít/jídlo/maso/větná částice.

百畝之田，勿奪其時，

Sto/jednotka délky/xc./pole/ne/bojovat/jeho/čas，

八口之家可以無饑矣。

osm/člen rodiny/xc./rodina/moci/vzít/ne/mít hlad/větná částice.

謹庠序之教，申之以孝悌之義，

Pečlivý/škola/xc./učit/rozvinout/to/vzít/oddanost/xc./princip dobra，

頒白者不負戴於道路矣。

Starý člověk/ne/nést na zádech/na/cesta/cesta/větná částice.

老者衣帛食肉，黎民不饑不寒，

Starý/ten/oblečení/hedvábí/jídlo/maso/prostý lid/ne/mít hlad/ne/zmrznout，

然而不王者，未之有也。」

tak/ne/král/ten/ne/to/mít/větná částice.

6. KOMENTOVANÝ PŘEKLAD PRVNÍ KAPITOLY SPISU *MENCIUS*

Dílo *Mencius* se skládá ze sedmi *kapitol* (*juǎn* 卷). Každá kapitola je rozdělena na *první* a *druhou část* (*shǎng* 上, *xià* 下), které se následně dělí do různě dlouhých *sekcí* (*zhāng* 章) (Yang 1960: úvod). Tato kapitola se věnuje komentovanému překladu první sekce první kapitoly spisu *Mencius*: „Král Chuej ze státu Liang“ (*liánghuìwáng shǎng* 梁惠王上).

Kapitola první Král Chuej ze státu Liang Část první (1A/1) Svitek první

Mistr Meng navštívil krále Chueje ze státu Liang.¹⁷

Král Chuej se ho zeptal: „Ctihodný pane, ušel jsi bezmála tisíc *li*¹⁸, jaký *Zisk*¹⁹ přinášíš mému státu?“

Mistr Meng mu odpověděl: „Králi, proč mluvíš o *Zisku*? Přicházím pouze v zákonech *Lidskosti* a *Spravedlnosti*²⁰.“

Pokud se král bude ptát: „jaký *Zisk* z toho bude mít můj stát?“,

¹⁷ *Král Chuej ze státu Liang* 梁惠王 (400-319 př. n. l.) původně známý jako král *Chuej ze státu Wej* 魏惠王. V roce 370 př. n. l. se hlavní město státu *Wej* 魏 přestěhovalo do *Ta-liangu* 大梁 (území dnešního *Kchaj-fengu* 开封), aby byla centrální vláda co nejdál od nebezpečného státu *Čchin* 秦, a proto se králi začalo říkat král Chuej ze státu Liang (Yang 1960: 02).

¹⁸ *Čínská jednotka délky* 里 má cca 500 m (Eno 2016: 18).

¹⁹ *Zisk* 利 je významnou hodnotou mohistické filozofie, která ji považovala za rys a známku lidského blahobytu. Mencius často vkládá tuto hodnotu do kontrastu s chamtivostí tak, aby konfrontoval své protivníky mohistického vyznání. Viz kapitola „Čtyři základní ctnosti“.

²⁰ *Lidskost* 仁 a *Spravedlnost* 义 jsou základní morální hodnoty Menciovy filozofie. Pokud král vládne v souladu s 仁义, pak se může stát *Pravým králem* 王. Viz kapitola „Čtyři základní ctnosti“.

pak se ministři²¹ budou ptát: ‚jaký *Zisk* z toho bude mít moje rodina?‘,
a úředníci²² a prostý lid se budou ptát: ‚jaký *Zisk* z toho budu mít já?‘.

Pokud se bohatí a chudí začnou přetahovat o *Zisk*, tvůj stát bude v nebezpečí.

Ve státě, který disponuje deseti tisíci válečnými vozy²³, může zabít svého vládce ten, který jich má jen tisíc.

Ve státě, který disponuje tisíci válečnými vozy, může zabít svého vládce ten, který jich má jen sto.

Tam, kde disponují deseti tisíci, použijí tisíc,
tam, kde disponují tisíci, použijí sto.

A to není málo. Pokud postavíme *Zisk* před *Spravedlnost*, bez boje nebude nikdo spokojený.

Není nikdo, kdo jedná v zákonu *Lidskosti* a opustí své rodiče,
není nikdo, kdo jedná v zákonu *Spravedlnosti* a zradí svého vládce.

Král by měl myslet pouze na principy *Lidskosti* a *Spravedlnosti*, tak proč mluví o *Zisku*?“

(1A/2) Svitek druhý

Mistr Meng navštívil krále Chueje ze státu Liang.

Král postával u rybníka, bedlivě pozoroval husy a jeleny, když se zeptal: „Může tento pohled těšit i *Ctnostného*²⁴ člověka?“

²¹ *Ministr* 大夫 je označení pro muže, který na základě své urozenosti získal vysoké postavení ve státu. Většinou zastával funkci ve vysoké politice a vlastnil několik *mu* 畝 půdy. Ve starověké Číně byla bariéra mezi urozeným a neurozeným člověkem nepropustná. Neurození lidé jen zřídka dostali příležitost projevit své talenty u dvora. Dědičný titul 大夫 byl jedním z nejvýše možně dosažitelných titulů ve starověké Číně (Eno 2016: 144).

²² *Úředník* 士 je označení pro neurozeného člověka, který pracoval ve státní správě a ke dvoru se dostal na základě svého výjimečného talentu. Během Období válčících států probíhala tzv. válka talentů, díky které měli chudí a neurození možnost vypracovat se k vysoké funkci u dvora (Eno 2016: 144). Viz kapitola „Válka talentů“.

²³ V Období válčících států se moc vyměřovala tím, kolika *válečnými vozy* 乘 daná země disponovala. Jen velmi silný stát vlastnil deset tisíc válečných vozů (Yang 1960: 2).

²⁴ *Ctnost* 贤 popisuje moudrého a ušlechtilého člověka, který ovládá všechny etické a morální hodnoty. Je to jediný výraz pro morální dokonalost, který je ve starověké Číně aplikovatelný na ženy, a proto ho můžeme vnímat i jako krásu (Eno 2016: 152). Viz kapitola „Lidská přirozenost“.

Mistr Meng mu odpověděl: „Ano, pouze *Ctnostný* člověk z toho může mít potěšení, necnostný člověk to vše může vlastnit, ale potěšení z toho nemá.

Jak se praví v *Knize Písní*²⁵:

*,I začala stavba Kouzelné pagody,
pečlivě vše měřili a stavěli,
a prostí lidé ji dali dohromady,
a zanedlouho hotovou ji měli.
Se stavbou nespíchali,
ale lidé, stejně jako děti, svým rodičům pomáhali.
A tak král,
ve své Kouzelné zahradě stál,
kde poskakovaly ladné srnky,
lesklí jeleni se tam pásli,
a ptáci s bělostným peřím se nesli.
A tak král,
u svého Kouzelného rybníka stál,
a rybník plný poskakujících rybiček pozoroval.’*

Král Wen²⁶ k postavení pagody a rybníka využil sil svého lidu, a protože měli z té pomoci radost, pojmenovali jeho pagodu *Kouzelnou Pagodou*, jeho rybník

²⁵ 《诗经·大雅·灵台》 Mencius ve svém díle často cituje ze dvou, Konfuciem doporučených děl, a to z *Knihy Písní* 诗经 a z *Knihy Dokumentů* 尚书. Za Menciova života bylo velice populární citovat ze starověkých děl, aby mistři legitimovali své učení (Yang 1960: 4).

²⁶ *Král Wen* dynastie Čou 周文王 (1112–1050 př. n. l.) byl jedním ze zakladatelů *dynastie Čou* 周. Mencius často zmiňoval období vlády této dynastie, protože zastával způsob jejich života a vlády. Považoval to za období míru, stability a legitimní vlády podložené *Mandátem nebes* 天命 (Ivanhoe 2009: 04).

Kouzelným Rybníkem, a pak se společně radovali z pozorování jelenů, ryb a želv. V dávných dobách se vládcové těšili z radostí prostého lidu, a proto z toho měli potěšení všichni.

Jak praví *Tchangská kletba*²⁷: „*Ať už Slunce vyhasne, vyhasneme společně s ním.*“

Lid si přál, aby král Ťie zemřel. K čemu mu pak byla pagoda, rybník, ptáci a zvířata, když to potěšení neměl s kým sdílet?“

(1A/3) *Svítek třetí*

Král Chuej ze státu Liang pravil: „Svému státu vládnu celým svým srdcem²⁸. Když je v Che-neji²⁹ špatná úroda, přestěhuju svůj lid do Che-tungu³⁰ a úrodu z Che-tungu do Che-neje. A naopak. Vládcí sousedních států nejsou zdaleka svědomití ve správě státu jako já, proč jejich lidu neubývá a mého nepřibývá?“

Mistr Meng pravil: „Král má rád válku, zkusme ji použít jako příklad k pochopení tohoto problému. Bubny už duní na povel a meče se protínají. Někteří vojáci však odhazují zbraně a bez boje utíkají pryč.

Někdo uběhne sto kroků,
a někdo jen padesát, než ho hanba zastaví.

Pokud se ti, co uběhli jen padesát, budou posmívat těm, co jich uběhli sto, co si o nich bude král myslet?“

Král odpověděl: „I když neuběhli sto kroků, tak stejně utekli.“

²⁷ *Tchangskou kletbu* 汤誓 můžeme najít v *Knize Dokumentů* 尚书. Citovaná pasáž popisuje pocity prostého lidu, kteří si přáli, aby král Ťie, poslední vládce *dynastie Sia* 夏 zemřel. Král byl krutý a hamizný a lid ho nenáviděl (Yang 1960: 7).

²⁸ Pojem 心 můžeme překládat jako *Srdce*, nebo jako *Mysl*. Starověcí Číňané nerozlišovali rozdíl mezi *Srdcem* a *Myslí*, a pojmem 心 označovali centrum veškeré mentální aktivity. Viz kapitola „Přirozeně inklinanční tendence lidského chování“.

²⁹ *Che-nej* 河内 střední část státu *Wej* 魏 (Yang 1960: 7).

³⁰ *Che-tung* 河东 východní část státu *Wej* 魏 (Yang 1960: 7).

Mistr Meng pravil: „Ano, a pokud král rozumí tomuhle, tak nemůže očekávat ve vlastním státě větší populaci než v sousedním.

Když nebudete zasahovat do úrody v období sklizně, budete mít obilí více, než můžete sníst.

Když nebudete vkládat rybářské sítě do rybníka v nesprávný čas, ryb a želv budete mít také více, než můžete sníst.

Když budete sekát stromy ve správný čas, dřeva budete mít více, než můžete spotřebovat.

Když bude dost obilí, ryb, želv a dřeva, pak lidé budou žít spokojeně až do smrti.

Až tato situace nastane, pak je to teprve začátek *Cesty*³¹ *Pravého krále*³².

Když na území o rozloze pěti *mu*³³ zasadíte morušovníky, pak oblečete do hedvábí padesát lidí.

Když správně vychováte kuřátko, selátko a štěňátko a nepromeškáte jejich čas, pak nakrmíte masem sedmdesát lidí.

Když budou na poli o rozloze sto *mu* orat rolníci a nebudou bojovat, pak nasytí několikačlennou rodinu tak, aby netrpěla hladem.

Když dohlédnete na výstavbu škol a rozšíříte výuku o učení o *Synovské a Bratrské oddanosti*³⁴, pak bílé hlavy na ulicích už nebudou muset nést břímě na svých zádech.

Když budou sedmdesátiletí oděni do hedvábí a budou živeni masem, prostý lid nebude hladovět a umírat zimou, pak Vám nikdo neupře, že jste *Pravý král*.

³¹ *Cesta* 道 je klíčovým pojmem v díle *Mencius*. Představuje ideální, morální cestu pro jedince i vládce k dosažení správného způsobu života a k dosažení správné vlády. Konfuciánci se zabývají různými formami cesty na osobní, sociální i politické úrovni. Nastavením správné *Cesty* se vládce může stát *Pravým králem* 王 (Eno 2016: 142).

³² *Pravý král* 王 je označení pro vládce, který vládnul správnou morální *Cestou* 道 a v souladu s ctnostmi *Lidskosti* 仁 a *Spravedlnosti* 义 sjednotil *Podnebesí* 天下 (Yang 1960: 8).

³³ *Čínská jednotka pro plošný obsah* 畝 cca 666,5 m² (Yang 1960: 8).

³⁴ *Synovská oddanost* 孝 a *Bratrská oddanost* 悌 jsou základní morální hodnoty konfucianství. Oddanost, poslušnost, lojalita, to vše je směřováno především k mužům, tedy k otci a staršímu bratrovi. Konfucianská tradice je založená na patrilineárním konceptu rodiny, a proto se tyto ctnosti soustřeďují především na syny a bratry. Synové musí poslouchat své otce a naslouchat svým bratrům (Yang 1960: 8).

Ale ve Vašem státě psi a svině požírají jídlo pro lidi,
a Vy nevíte, jak tomu zabránit.

Lidé na ulicích umírají hlady,
a Vy nevíte, jak je nasytit.

A přesto říkáte: „Za to nemůžu já, ale úroda.“

Je to stejné, jako když probodnete člověka ostřím a řeknete:

„Nezabil jsem ho já, ale zbraň.“

Když král nebude obviňovat úrodu, pak se k němu lidé z celého světa pohrnou.“

(1A/4) Svitek čtvrtý

Král Chuej ze státu Liang pravil: „Mistře, rád se Vámi nechám poučit.“

Mistr Meng se zeptal:

„Když někoho zabijete holí nebo ostřím, jaký je v tom rozdíl?“

Král odpověděl: „Žádný.“

„Když někoho zabijete ostřím nebo systémem vlády, jaký je v tom rozdíl?“

Král odpověděl: „Žádný.“

Mistr Meng pravil: „Ve Vaší kuchyni je spousta masa a ve Vašich stájích jsou vypasení koně, ale Vaším lidem kouká hlad z očí, všude okolo umírají hlady a divá zvířata se krmí jejich těly. Ale když se zvířata požírají navzájem, lidé jsou z toho pohoršení. Měli byste být svému lidu otcem i matkou, ale Vaše vláda směřuje pouze k tomu, že se zvířata krmí lidským masem. Tak jak se můžete nazývat otcem a matkou svého lidu?“

Konfucius pravil: „Ten, kdo první vytvořil dřevěnou loutku pro pohřební rituál, zemřel bez potomků!“³⁵ Loutky byly podobné lidem, namísto kterých byly pohřbené. Co se asi bude říkat o vládcí, který nechal svůj lid umírat hlady?“

(1A/5) Svitek pátý

Král Chuej ze státu Liang pravil: „Jak jistě víte, ctihodný pane, stát Ťin³⁶ byl kdysi tím nejsilnějším státem v *Podnebesí*³⁷. Během mé vlády nás porazil stát Čchi³⁸, který se zmocnil území na východě. Zahynul přitom můj prvorozený syn. Na západě nám stát Čchin³⁹ sebral sedm set *li* půdy a na jihu jsme byli zostuzeni státem Čchu⁴⁰. Jsem ponížený, přeji si, abych se mohl pomstít za všechny zemřelé, jak to mám udělat?“

Mistr Meng odpověděl: „I území, které má jen sto *li*, může vládnout *Pravý král*.

Pokud král bude vládnout v zákonu *Lidskosti*,
zmírní tresty a pokuty,
sníží výběry daní a poplatky,
nechá rolníky orat hlouběji a včas posekat stébla,

³⁵ 始作俑者 ten, který prvně vyrobil loutku podobnou člověku, která sloužila k pohřebnímu obřadu. Loutky byly podobné mrtvým lidem, a proto na tuto práci Číňané pohlíželi jako na něco nechutného (Yang 1960: 10). Dodnes se spojení 始作俑者 používá jako hanlivé označení pro společensky nepřipustnou aktivitu.

³⁶ Rozpadem státu Ťin 晋 (453 př. n. l.) na státy Chan 韩, Čao 赵 a Wej 魏 bylo ukončeno *Období hegemonů* 七雄, tímto datem se označuje i počátek *Období válčících států* 战国时代. I po rozpadu se těmto státům říkalo 三晋, tedy *tři státy Ťin*. To je také důvod, proč král Chuej ze státu Wej (Liang), mluví o svém státě jako o státě Ťin (Yang 1960: 11).

³⁷ *Podnebesí* 天下 neboli „to, co je pod nebesy“, označuje všechny místa, kde se nachází kultura a která jsou obydlená lidmi. V Menciově kontextu chápeme 天下 jako místo, které bylo kdysi sjednoceno dynastií Západní Čou. Podnebesí chápe jako „říši“, která kdysi patřila předchozí dynastii a cílem všech by mělo být ji znovu sjednotit (Eno 2016: 152).

³⁸ V roce 341 př. n. l. prohrál na východě stát Wej 魏 bitvu se státem Čchi 齐 (Yang 1960: 11).

³⁹ Stát Čchin 秦 v roce 341 př. n. l. porazil stát Wej 魏 a společně se státem Čchi 齐 se staly nejmocnějšími státy na území Číny (Yang 1960: 11).

⁴⁰ Stát Čchu 楚 se v roce 383 př. n. l. spojil se státem Čao 赵 a po porážce státu Wej 魏 rozšířil své území na severu (Yang 1960: 11).

pak budou všichni ve volných chvílích kultivovat morální hodnoty jako jsou *Synovská oddanost*, *Bratrská oddanost* a *Oddanost vládci*⁴¹.

Budou oddáni otci a matce,
budou poslouchat své bratry a starší,
budou věrní svému vládci a pravdomluvní ke svým přátelům.

Doma budou sloužit rodině a na veřejnosti svému králi. Pak sami pozvednou hole a zdolají ostří států Čchin a Čchu. Občané sousedních států budou zaměstnáni válkou, až nezbyde nikdo, kdo by orol půdu, posekal stébla a postaral se o své rodiče. Otcům i matkám bude ukrutná zima a budou hladovět. Bratři, manželky a děti budou odloučení. Vládcové budou držet svůj lid v pasti a jejich moc bude oslabená. Pokud vytrváš ve způsobu této vlády, kdo ti bude nepřítelem⁴²?

Říká se: „*Lidskost* nemá nepřítele,“ o tom král nemusí pochybovat.“

(1A/6) *Svítek šestý*

Mistr Meng navštívil krále Sianga ze státu Liang⁴³.

Jakmile se vrátil, někomu řekl: „Z dálky nevypadal jako vládce, ani zblízka ve mně respekt nevzbuzoval, když se mě náhle zeptal: ‚Jakým způsobem lze dosáhnout stability v *Podnebesí*?‘

Odpověděl jsem mu: ‚Sjednocením.‘

‚Kdo může sjednotit *Podnebesí*?‘

‚Ten, kdo má odpor k zabíjení.‘

⁴¹ *Oddanost vládci* 忠信 vyjadřuje loajalitu a důvěru ve vztahu ke svému vládci. Stejně jako ostatní konfuciánci, i Mencius zastával názor, že pokud je vládce zlý a nevládne v souladu se základními ctnostmi, pak ztratí 忠信 a lid ho může svrhnout (Mencius 1A/5).

⁴² *Nepřítel* 敌 – panovník, který jde do války potrestat tyrany, nemá sobě rovnocenného soupeře (Eno 2016: 21).

⁴³ *Král Siang* 梁襄王, syn krále Chueje ze státu Liang 梁惠王 (Yang 1960: 13).

„Kdo by ho následoval?“

„Každý člověk v *Podnebesí*.“

Ví Vaše Výsost, jak je to se stéblem rýže? Když je v létě sucho, stéblo uschne a zežloutne, ale když oblohu přikryjí načechrané mraky a začne silně pršet, stéblo se znovu narovná a zezelená. Tak to je, kdo to může popřít? Dnes není v *Podnebesí* jediný vládce, který by měl odpor k zabíjení. Kdyby tady takový byl, lidé v celém *Podnebesí* by natahovali krky jen aby ho spatřili. A pokud by byl opravdu takový, pak by ho lidé následovali stejně jako proud vody, který padá směrem dolů. Cožpak někdo může zabránit vodě, aby tekla?“

(1A/7) *Svítek sedmý*

Král Süan⁴⁴ ze státu Čchi se zeptal: „Povyprávíte mi o velkých činech knížete Chuana⁴⁵ ze státu Čchi a knížete Wena⁴⁶ ze státu Ťin?“

Mistr Meng mu odpověděl: „Konfuciovi žáci se o jejich činech nezmínili, a tak neexistují žádné záznamy, ze kterých bychom mohli čerpat. Když mé znalosti v tomto ohledu selhaly, mohu Vám alespoň poradit, jak vládnout jako *Pravý král*?“

Král Süan se zeptal: „Jaké *Morální hodnoty*⁴⁷ musím ovládat, abych se stal *Pravým králem*?“

Mistr Meng odpověděl: „Stačí, když se stanete ochráncem lidu. Pak se můžete oslovovat *Pravým králem* a nikdo Vám nebude odporovat.“

⁴⁴ Král Süan ze státu Čchi 齐宣王, vlastním jménem *Tchien Pchi-tiang* 田辟姜, byl synem krále *Weje ze státu Čchi* 齐威王. Jeho předci byli *Ministři* 大夫 v *Období jar a podzimů* 春秋时代, kteří se usadili na území *Tchien-che* 田和, kde položili základy státu Čchi 齐 (Yang 1960:22).

⁴⁵ *Kníže Chuan ze státu Čchi* 齐桓公, vlastním jménem *Ťiang Siao-pai* 姜小白, jeden z *Hegemonů* 七雄 v *Období jar a podzimů* (Yang 1960:22).

⁴⁶ *Kníže Wen ze státu Ťin* 晋文公, vlastním jménem *Ťi Čung-er* 姬重耳, jeden z *Hegemonů* 七雄 v *Období jar a podzimů* (Yang 1960:22).

⁴⁷ *Morálka* 德 je etický pojem, vyznačující obecnou kvalitu lidské povahy. Dá se vnímat neutrálně, je to něco, co máme všichni, ale někdo má dobré 德 a někdo špatné (Eno 2016: 152).

Král se zeptal: „Může se někdo jako já stát ochráncem lidu?“

Mistr Meng odpověděl: „Rozhodně ano.“

Král se zeptal: „Jak to víte?“

„Jendou jsem slyšel vyprávět jednoho z Vašich dvořanů Chu-cheho příběh o tom, jak král seděl nahoře v paláci, když v tom pod palácem táhli buvola.

Spatřil jste ho a zeptal jste se: ‚Kam táhnete toho buvola?‘

‚Vzdát oběť posvátným zvonům⁴⁸.‘

‚Pust'te ho! Nemůžu se dívat, jak se třese strachy, jako když nevinného vedou na smrt.‘

‚Znamená to, že máme zrušit obětování zvířete posvátným zvonům?‘ ozvalo se zespoda.

Král pravil: ‚Není důvod něco rušit, obětujte ovci!‘

Nevím, je ten příběh pravdivý?‘ zeptal se mistr Meng.

Král odpověděl: ‚Ano, je.‘

Mistr Meng pokračoval: ‚Potom je tvé *Srdce* důkazem, že můžeš vládnout jako *Pravý král*. Ačkoliv si prostý lid myslí, že jsi to udělal z chamtivosti, tak já vím, že jsi to udělal ze soucitu.‘

Král odpověděl: ‚To je pravda, přesně to si lidé myslí. Ale i když je stát Čchi malý⁴⁹, proč bych měl chtít jednoho buvola? Opravdu jsem nemohl dívat, jak se třese strachy, jako když nevinného vedou na smrt.‘

Mistr Meng pravil: ‚Nemůžete se lidem divit, když jste vyměnil velké zvíře za malé. Jak mohli vědět opravdovou příčinu? Pokud jste se s ním slitoval pouze kvůli jeho nevinnosti, tak jaký je pak rozdíl mezi buvolem a ovci?‘

⁴⁸ *Vzdání obětí posvátným zvonům* 衅钟, tento akt byl ve starověké Číně zaveden již za dynastie Čou 周. Dávní lidé považovali zvony za vzácný artefakt a pomocí nich prováděli obětní rituály, kdy na ně mazali krev obětovaných zvířat k vyjádření respektu a strachu z bohů (Yang 1960:23).

⁴⁹ Stát Čchi 齐 byl jedním z největších států, král řekl, že je malý jen proto, že je skromný (Eno 2016: 22).

Král se usmál a odpověděl: „Jak bych to jen vysvětlil? Neudělal jsem to z chamtivosti jen proto, že ovce je levnější. Najednou už chápu, proč si lidé myslí, že jsem chamtivý.“

A mistr Meng pravil: „Netrapte se, to byl jen přirozený projev *Lidskosti*. Viděl jste buvola, ne ovci. Když vidí ušlechtilý muž zvíře žít, pak ho nedokáže vidět zemřít. A když ho slyší naříkat, pak nedokáže jíst jeho maso. To je také důvod, proč by se ušlechtilí muži měli držet dál od kuchyně.“

Král radostně řekl: „Mistře, na Vás vážně sedí verš z *Knihy Písní*:

*„Nad cizí myšlenkou vyzrát dokážu.“*⁵⁰

Sám jsem nemohl přijít na to, proč jsem se tak zachoval. Až Vy jste mi to vysvětlil a já jsem teprve pochopil své jednání. Ale jak je možné, že je tohle chování v souladu s cestou k tomu, abych se stal *Pravým králem*?“

„Představte si, že Vám někdo řekne:

„uzvednu sto *tinů*⁵¹, ale pírko neuzvednu“, anebo;

„vidím zárodek nového peříčka, ale vůz s dřívím nevidím.“

Věřil byste tomu?“

„Ne“ odpověděl král.

Mistr pravil: „Král má slitování s dobyt看kem, ale s prostým lidem ne, ale cožpak to není to samé?

Člověk pírko neuzvedne, pokud nepoužije sílu,

vůz se dřevem nevidí, pokud nepoužije oči.

Lid necítí ochranu, pokud s ním král nemá slitování.

Vaše Výsost není *Pravým králem*, protože nemůže, ale protože nechce.“

„Jaký je mezi tím rozdíl?“ zeptal se král.

⁵⁰ 《诗经·小雅·巧言·第四章》

⁵¹ Čínská jednotka váhy 斤, 500 g (Mencius 2016: 23)

„Když Vás někdo požádá, abyste zvednul horu Tchaj⁵² a přehodil ji za Severní moře⁵³, a Vy mu odpovíte: ‚nemůžu‘, znamená to, že to opravdu nejste schopný udělat.

Když Vás starší člověk požádá, abyste ulomil větvičku, a Vy mu odpovíte: ‚nemůžu‘, znamená to, že to nechcete udělat, ne že to nejste schopný udělat.

Důvodem, proč nejsi *Pravý král* není ten, že nemůžeš přehodit horu Tchaj za Severní moře, ale ten, že nechceš ulomit větvičku starému člověku.

Když král bude uctívat své předky, pak bude uctívat předky i ostatních na světě.

Když král. bude opatrovat své děti, pak bude opatrovat děti i ostatních na světě.

A pak budeš mít celé *Podnebesí* ve své dlani.

Tak jako se praví v *Knize Písní*⁵⁴:

„Příkladně ke své ženě se choval,

a k bratrům,

nakonec příkladně vládnul celé zemi a lid ho následoval.“

Když otevřeš své srdce a projevíš *Lidskost*, můžeš ochránit všechny lidi na světě, když neotevřeš své srdce a neprojevíš *Lidskost*, neochrániš ani vlastní rodinu.

Důvodem, proč dávní vládcové přesahovali ostatní není nic jiného než to, že šířili svou *Lidskost* mezi ostatní lidi. Proč má král soucit s dobyt看kem, a ne s vlastním lidem?

Važ, abys věděl váhu.

Měř, abys věděl délku.

Takhle je to se všemi věcmi, zvláště se srdcem. Prosím Vás, králi, změřte to svým srdcem.

⁵² *Hora Tchaj* 泰山 posvátná čínská hora na severovýchodě Číny (Yang 1960: 23).

⁵³ *Severní moře* 北海, dnes známé jako *Po-chaj* 渤海, leží na severovýchodě Číny (Yang 1960: 23).

⁵⁴ 《诗经·大雅·思齐》

Cožpak máš radost pouze z válek a ohrožování svých poddaných a mistrů?

Nebo ze zastrahování a potlačování odporu knížat?“

Král odpověděl: „Ne! Jak bych z toho mohl mít radost? Snažím si jen splnit své přání.“

Mistr se zeptal: „A mohu slyšet, jaké je královo velké přání?“

Král se usmíval a mlčel.

Mistr pokračoval:

„Cožpak lahodné jídlo dostatečně neuspokojuje tvá ústa?

Cožpak jemné a teplé oblečení dostatečně nesluší tvému tělu?

Cožpak barvy dostatečně nevyhovují tvým očím?

Cožpak hudba dostatečně nelahodí tvým uším?

Cožpak nemáš dostatek poddaných k plnění Vašich rozkazů?

Vaši ministři udělají vše proto, aby Vám to vše zajistili. Ale kvůli těmto záležitostem byste přece neválčil, ne?“

Král odpověděl: „Ne! Kvůli tomu ne.“

Mistr Meng pokračoval: „Tím pádem už chápu, co je královým velkým přáním. Přejete si rozšířit své území o státy dynastie Čchin a Čchu, vládnout celé Říši Středu a stabilizovat situaci s barbary na hranicích⁵⁵. Ale pokud na to půjdete tímto způsobem, bude to stejně platné, jako šplhat na strom a snažit se chytit rybu.“

„Opravdu?“

„A ještě horší! Ten, kdo šplhá na strom chytat ryby, sice nic nechytí, ale nikomu tím neuškodí. To, po čem toužíte Vy, Vás bude stát mnoho sil a ještě to přivolá pohromu.“

⁵⁵ Čtyři barbarské kmeny 四夷 (Jižní barbaři 南蛮, Severní barbaři 北狄, Východní barbaři 东夷, Západní barbaři 西戎). Centrální Čína byla obklopená ze všech stran barbarskými státy. Pokud by král zajistil mír na těchto hranicích, sjednotil by *Podnebesí* 天下 (Yang 1960:24).

Král se zeptal: „Z jakého důvodu?“

Mistr Meng pravil: „Kdyby stát Cou⁵⁶ vyhlásil válku státu Čchu, kdo myslíte, že by vyhrál?“

Král odpověděl: „Stát Čchu.“

Mistr Meng pokračoval: „To znamená, že malý stát neporazí velký stát a slabý stát neporazí silný. Území mezi čtyřmi moři je rozdělené na devět území a každé z nich má tisíc *li*. Jedno z nich je i stát Čchi. Pokud si jedna část bude chtít podrobit zbylých osm, není to snad to samé, jako by stát Cou vyhlásil válku státu Čchu? Ale vraťme se k podstatě věci.

Pokud budete vládnout v zákonu *Lidskosti*, tak;
všichni úředníci budou chtít pracovat na králově dvoře,
všichni rolníci budou chtít obdělávat půdu v králově krajině,
všichni obchodníci budou chtít prodávat v králově městě,
a všichni poutníci budou chtít procházet po králových cestách.

Lidé z ostatních států zapřou svého krále a všichni přijdou žádat o tvou přízeň. A kdo jim v tom může zabránit?“

Král řekl: „Byl jsem hlupák, že jsem to neviděl! Doufám, že mi pomůžete a budete mě učit, jak správně vládnout. I když nejsem nejmoudřejší, prosím Vás, nelamte nade mnou hůl.“

A mistr Meng pravil: „Pouze ctnostný muž je pevný ve svých zásadách, když nemá stabilní živobytí.

Pokud prostý lid nemá stabilní živobytí, pak lidé nejsou pevní ve svých zásadách, a pokud nejsou pevní ve svých zásadách, pak se chovají nemorálně, a pokud se lidé chovají nemorálně, pak je musíš potrestat a ocitneš se v pasti.

⁵⁶ Stát *Cou* 鄒 byl malým bezvýznamným státem v *Období válčících států* 战国时代. Sousedil se státem *Čchi* 齐 (Yang 1960:24).

Cožpak by mohl najít past ve svém lidu vládce, který koná v souladu s principem *Lidskosti a Morálními hodnotami*?

Moudrý král zajistí stabilní živobytí svému lidu a učí je,
na jedné straně, sloužit otci a matce,
na druhé straně, obstarávat své živobytí, manželku a děti.

V období dobré úrody, budou všichni plní do syta,
v období špatné úrody, nebudou umírat hlady.

Pokud budeš jednat v souladu s principem *Lidskosti*, lidé se ti podřídí.
Dnes Vaše vláda dospěla k tomu, že lidé;
neslouží otci ani matce,
neobstarávají své živobytí, manželku ani děti.

V období dobré úrody trpí hladem,
v období špatné úrody se stěží vyhýbají smrti.

Žijí ve strachu a jejich jedinou starostí je, aby nezahynuli. Jak jim pak může záležet na něčem takovém, jako jsou morální hodnoty *Rituální korektnost*⁵⁷ a *Spravedlnost*?

Když na území o rozloze pěti *mu*⁵⁸ zasadíte morušovníky, pak oblečete do hedvábí padesátileté starce.

Když správně vychováte kuřátko, selátko a štěňátko a nepromeškáte jejich čas, pak se i sedmdesátiletí budou živit masem.

Když budou na poli o rozloze sto *mu* orat rolníci a nebudou bojovat, pak nasytí osmičlennou rodinu tak, aby netrpěla hladem.

Když dohlédnete na výstavbu škol a rozšíříte výuku o učení o *Synovské a Bratrské oddanosti*, pak bílé hlavy na ulicích už nebudou muset nést břímě na svých zádech.

⁵⁷ *Rituální korektnost* 𐤀𐤋 je formální i neformální kód stereotypního chování, který zahrnuje jak obyčejnou etiku, tak i složité náboženské obřady. Viz kapitola „Čtyři základní ctnosti“.

Když se bude prostý lid oblékat do hedvábí, bude se živit masem, nebude hladovět a umírat zimou, pak ti nikdo neupře, že jsi *Pravým králem*.“

7. KOMPARAČNÍ ANALÝZA A KRITKA PŘEKLADU PRVNÍ KAPITOLY SPISU *MENCIUS*

V poslední části této práce se soustředuji na komparační analýzu slovenské a vlastní verze překladu první kapitoly spisu *Mencius*. Objevuje se zde 34 vybraných příkladových vět, na kterých demonstruji odlišnosti ve stylu překládání, popřípadě komentuji nesrovnalosti mezi výchozím a cílovým textem. Každý příklad obsahuje výchozí text (text originálu), cílový text (překlad slovenské autarky Mariny Čarnogurské) a vlastní překlad. Po komparaci všech výše zmíněných textů následně komentuji postupy překladu na základě znalostí získaných studiem předchozích kapitol. Příkladové věty jsou řazeny chronologicky podle výchozího textu.

Příklad 1

VT: “*叟不远千里而来，亦将有以利吾国乎？*”

CT: „*Ó, Učiteľ, aký zisk z toho bude mať moja krajina, keď ani tol'ká dĺžka ťa nevedela odradiť od tejto cesty!*“

VP: „*Ctihodný pane, ušel jsi bezmála tisíc li, jaký Zisk přinášíš mému státu?*“

Srovnání: *叟/Ó, Učiteľ/ctihodný pane*

吾国/moja krajina/můj stát

不远千里/tol'ká dĺžka/ bezmála tisíc li

Čínský znak 叟 označuje v klasické čínštině oslovení staršího a váženého člověka.

Vzhledem k tomu, že se Mencius setkává s králem poprvé, není vhodné použít oslovení

„Ó, Učitel“ , protože v té době Mencius u dvora ještě nepracoval a nikoho neučil.

Ačkoliv je ve výchozím textu explicitně napsáno 国 „stát“, tak autorka používá výraz „moja krajina“. Dialog Menica a Krále Chueje ze státu Liang se odehrává v době, kdy v Číně probíhalo Období válčících států, každému vládci šlo jen o to, aby byl jeho stát tím největším a nejmocnějším na světě. S přihlédnutím k politickému pozadí klasického textu je proto důležité slovo „stát“ nenahrazovat jinými, i když někdy jazykově zvučnějšími synonymy, protože se s ním v následujících dialozích setkáme ještě několikrát.

Dále v překladu došlo k vypuštění čínské jednotky délky 里 „li“, která je nahrazená slovním spojením „tolká dálka“. Král sice svými slovy naznačuje, že jde o „převelikou dálku“, ale pro zachování dobového koloritu je vhodnější jednotku v textu zanechat. Navíc v pátém svitku autorka ponechává jednotku *li* v jejím fonologickém znění:

VT: „地方百里而可以王。“

CT: „Opravdovým vládcem sa môžete stať aj na území nie väčšom jako sto li!“

Obecně je vhodné u překladů z cizích jazyků zanechat jednotu překládaných a často objevujících se pojmů.

Příklad 2

VT: „万乘之国弑其君者, 必千乘之家; 千乘之国弑其君者, 必百乘之家。“

CT: „A tomu, kto bude mať desaťtisíc ozbrojených vozov, začnú úklady strojiť tí, čo budú mať len tisíc ozbrojených vozov, kto bude mať tisíc ozbrojených

vozov, začnú úklady strojiť tí, čo budú mať len sto ozbrojených vozov.“

VP: „Ve státě, který disponuje deseti tisíci válečnými vozy, může zabít svého vládce ten, který jich má jen tisíc, ve státě, který disponuje tisíci válečnými vozy, může zabít svého vládce ten, který jich má jen sto.“

Srovnání: ... 之国/... kto bude mať/... stát, který disponuje

... 弑其君者/... strojiť úklady ti/... zabije svého vládce ten, kdo

Opět u cílového textu dochází k vypuštění slova 国 „stát“, kde slouží jako důležitý ukazatel děje, protože v Období válčících států se síla a moc státu vyměřovaly počtem 乘 „válečných vozů“, které stát vlastnil.

Mencius řekl: „万乘之国弑其君者, 必千乘之家“, tím myslel, že ačkoliv je stát silný, a disponuje deseti tisíci vozy, tak stejně tak v něm žijí 大夫 “ministři“, kteří disponují alespoň tisíci vozy. A pokud se všichni budou zajímat pouze o 利 “Zisk“, pak ministři zaútočí, zabijí vlastního krále a celý 国 „stát“ bude v nebezpečí, a proto frázi „弑其君者“ musíme chápat spíše jako „zabít svého vládce“ než „strojiť úklady (jiným)“.

Příklad 3

VT: „不为不多矣。”

CT: „A nikomu nikdy nebude ničoho dost’.”

VP: „A to není málo.“

Doslova: „(To) se nepovažuje za nemálo“. V předchozí větě Mencius hovoří o tom, kolik válečných vozů může vlastnit stát a kolik jich mohou vlastnit poddaní. S přihlédnutím ke kontextu děje zjistíme, že Menciova snaha je poukázat na to, že „tam, kde disponují deseti tisíci, použijí tisíc, tam, kde disponují tisíci, použijí sto“, kde následně podotýká „a to není málo.“ Tím chce Mencius říci, že v bohatém státě žijí bohatí lidé, a ti mají prostředky k tomu, aby zabili svého krále. Věta “不为不多矣” se váže k předchozímu kontextu, a proto překlad „a nikomu nikdy nebude ničoho dost“ nevystihuje pravý význam Menciovy úvahy.

Příklad 4

VT: „不夺不餍。“

CT: „... potom kým si každý čo najviac neuchmatne, nebude spokojný.“

VP: „... bez boje nebude nikdo spokojený.“

Autorka velice šikovně zvolila eufemismus v překladu „不夺“ jako „potom kým si každý čo najviac neuchmatne“. Avšak tohle sousloví odkazuje z předešlého kontextu k válce a vraždě vlastního vládce, proto je v cílovém textu vhodnější ponechat jeho pravý význam: „ne/bojovat/ne/uspokojit“.

Mencius chtěl říci, že pokud bude každý myslet pouze na svůj vlastní blahobyt a nebude jednat v souladu s principy jako jsou *Lidskost* a *Spravedlnost*, pak nikomu nebude stačit jeho dosavadní vlastnictví a vzniknou rozbroje uvnitř státu. V cílovém textu došlo ke zmírnění původní myšlenky výchozího textu.

Příklad 5

VT: „未有仁而遗其亲者也， 未有义而后其君者也。 “

CT: „Kde však vládne princíp ľudskosti, tam sa nezabúda na bližných,
Kde vládne princíp koania v zákonoch spravedlnosti, tam sa všetci ľudia
v dôvere podriadia moci panovníka. “

VP: „Není nikdo, kdo jedná v zákonu Lidskosti a opustí své rodiče,
není nikdo, kdo jedná v zákonu Spravedlnosti a zradí svého vládce. “

Srovnání: 未有.../Kde však vládne.../Není nikdo, kdo jedná...

...遗其亲者/...tam sa nezabúda na bližných/ ...opustí své rodiče

... 后其君者 /...tam sa všetci ľudia v dôvere podriadia moci
panovníka/ ...zradí svého vládce

Častým projevem klasické čínštiny je opakování větných konstrukcí. Podtrhují důležitost myšlenky a slouží jako specifický prvek vysoké literatury, je proto důležité zachovat jejich formu i gramatickou funkci. Jedním z příkladu je ukázka 5, kde vidíme konstrukci „未有...也， 未有...也“， kterou doslovně překládáme jako „*Ne/být/.../tady, ne/být/.../tady*“. Jak je již uvedeno v teoretické části práce „*sloveso yǒu 有 zde uvádí imperzonální existenci subjektu*“. Musíme si tedy subjekt perzonalizovat pomocí opisu „*Ne/být/(někdo takový, kdo by...)*“. Autorka M. Čarnogurská v tomto případě zachovala formu zdvojené větné konstrukce, avšak vynechala zápornku 未 „*ne*“, čímž zobečnila význam věty.

Dále si můžeme všimnout rozdílu v překladu „*遗其亲者*“. Přestože autorka cílového textu vynechala záporku 未 v první části věty, přesunula její význam do části druhé: „...*tam sa nezabúdá na bližných*“ a došlo k restrukturalizaci souvětí.

Pojem 亲者 v současné moderní čínštině opravdu znamená „*blízcí lidé*“, avšak v klasické čínštině byl tento výraz více konkrétní a označoval „*otce a matku*“ v souvislosti s morální hodnotou 孝 *Synovské oddanosti*, proto považují autorčin výraz „*blížní*“ za zobecněný a nepřesný.

Když Menicus říká: „*未有义而后其君者也*“, myslí tím, že nikdy na světě nežil člověk, který by se choval v souladu s morální etickou hodnotou 义 „*Spravedlností*“ a podvedl svého vládce za účelem 利 „*Zisku*“. Protože v cílovém textu nebyla dodržena gramatická funkce záporky 未, musela si autorka v překladu pomoci opisem složitější situace, která z výchozího textu nevyznívá.

Příklad 6

VT: „*贤者亦乐此乎?*“

CT: „*Učitel! Či sa aj Velkí králi vedeli těšit' z tejto krásy?*“

VP: „*Může tento pohled těšit pouze Ctnostného člověka?*“

Ve výchozím textu se neobjevuje oslovení „*učitel*“. V cílovém textu došlo k přidání

informace, která vyplývá z předchozího kontextu⁵⁹ a není třeba zdůrazňovat.

Pojem 贤 označuje ušlechtilého člověka, který ovládá etické a morální hodnoty neboli ctnosti⁶⁰. Král nemluví pouze o „*velkých králech*“ jak uvádí autorka, naopak, má na mysli lidi, kteří jsou ctnostní a nejsou králové. Vládce si myslí, že pouze králové mohou mít z pohledu na královský rybník radost a Mencius mu to následně vyvrací⁶¹.

Ukazovací zájmeno 此 „*tohle*“ je ve výchozím textu správně nahrazené substantivem „*krása*“. Substantivum lze z kontextu přiřadit k něčemu, na co se král zrovna dívá. Ve vlastním překladu jsem zvolila obecnější termín „*pohled*“.

Příklad 7

VT: „文王以民力为台为沼。而民欢乐之，谓其台曰灵台，谓其沼曰灵沼。”

CT: „Pagoda Obiet a jej jazero postavil kráľ Wen preto, že ľud v tej práci našiel potešenie. Lebo to bola Pagoda Obiet a jej jazero.“

VP: „Kráľ Wen k postavení pagody a rybníka využil sil svého lidu, a protože měli z té pomoci radost, pojmenovali jeho pagodu Kouzelnou Pagodou a jeho rybník Kouzelným Rybníkem.“

⁵⁹ “孟子见梁惠王，王立于沼上，顾鸿雁麋鹿，曰：“贤者亦乐此乎？”(Mencius 1A/2).

⁶⁰ Viz kapitola „Čtyři základní ctnosti“.

⁶¹ “贤者而后乐此，不贤者虽有此，不乐也。”(Mencius 1A/2).

Srovnání: 文王以民力为台为沼。/*vypuštěno*/ Král Wen k postavení pagody a rybníka využil sil svého lidu...

谓其台曰灵台，谓其沼曰灵沼。/ *Lebo to bola Pagoda Obiet a jej jazero./ ...pojmenovali jeho pagodu Kouzelnou Pagodou a jeho rybník Kouzelným Rybníkem.*

U cílového textu došlo k nevystižení významu a k vypuštění celé věty „文王以民力为台为沼“, která je zásadní pro pochopení celého příběhu o králi Wenovi. Mencius chtěl říci, že přestože pagodu a jezero postavil prostý lid, který u toho tvrdě dřel, tak zvláštní na tom byla jejich obrovská radost, kterou z toho měli. Díky této neobvyklé příhodě pojmenovali pagodu a rybník 灵台 a 灵沼 „*kouzelnými*“.

Dále došlo k vypuštění zdvojené větné konstrukce „谓...曰..., 谓...曰...“, kterou autorka nahradila slovy: „*lebo to bola Pagoda Obiet' a jej jezero*“, což v kontextu děje nedává smysl.

Příklad 8

VT: „寡人之于国也，尽心焉耳矣。”

CT: „Do správy státu vkládám celé srdce, a predsa osohu nijakého nevidieť.“

VP: „Svému státu vládnu celým svým srdcem.“

Ačkoliv autorka CT zvolila velmi vhodný překlad první části věty, tak král ve VT pouze

konstatuje, že „do správy státu vkládá celé srdce“, další část věty: „a predsa osohu nijakého nevidieť“ se v původním textu neobjevuje. M. Čarnogurská přidává informaci, kterou získala z následujícího dialogu a prozrazuje závěrečnou myšlenku otázky, na kterou si čtenář výchozího textu musí počkat.

Příklad 9

VT: „河内凶...”

CT: „Keď v stredných oblastiach vypukol hlad...”

VP: „Když je v Che-neji špatná úroda...”

Oblast 河内 *Che-nej* je název pro region ve střední části státu Wej. Autorka správně a doslovně přeložila region 河内 jako „střední oblasti“, nicméně text tak ztrácí dobový kolorit a specifikum. Pojmem 河 se rozumí Žlutá řeka, podle které se starověcí Číňané orientovali. Přesnějším překladem by mohlo být „na vnitřní straně od Žluté řeky ve státě Wej“.

„Vypukol hlad...” je přenesený význam termínu 凶, který v klasické čínštině znamená „neúroda“. Autorka cílového textu logicky změnila význam čínského termínu na základě výchozí myšlenky dialogu. Otázkou je, zda je vhodné vzdalovat se původnímu významu termínu 凶. V následujícím rozhovoru Mencius říká králi: „Když nebudete zasahovat do úrody v období sklizně, budete mít víc obilí, než můžete sníst.⁶²“ a na konci třetího svitku konstatuje: „Když král nebude obviňovat úrodu, pak se k němu lidé z celého světa pohnou.⁶³“. Celá hlavní myšlenka třetího svitku se tematicky točí okolo slov „úroda a

⁶² „不違農時，穀不可勝食也。” (Mencius 1A/3).

⁶³ “王無罪歲，斯天下之民至焉。” (Mencius 1A/3).

neúroda“, proto je přesnější zanechat pravý význam čínského termínu 凶.

Příklad 10

VT: „河内凶，则移其民于河东，移其粟于河内。河东凶亦然。“

CT: „Ked' v strednych oblastiach vypukol hlad, dal som časť obyvateľstva zo stredných oblastí presťahovať do oblastí východných a časť obilia z východných oblastí previezť do stredných. Hlad však nielenže neprestal, ale naopak, vypukol ešte aj vo východných oblastiach.“

VP: „Když je v Che-neji špatná úroda, přestěhuju svůj lid do Che-tungu a úrodu z Che-tungu do Che-neje. A naopak.“

Řešení překladu v CT je příliš dlouhé a informace jsou nepřesné. Dochází k přidání a dovysvětlování informací získaných na základě znalostí závěru děje. Věta „河东凶亦然“ neznamená: „hlad však nielenže neprestal, ale naopak, vypukol ešte aj vo východných oblastiach“, ale doslova: „když je v Che-tungu neúroda, dělám to také tak“.

Autorka má pravdu, na konci třetího svitku se dozvídáme, že se státu nedaří, protože jeho lid hladoví, není však vhodné vysvětlovat hlavní myšlenku příběhu hned na začátku dialogu a prozrazovat závěr. Cílovému čtenáři informace dojdou z následujícího kontextu, proto není třeba přidávat souvětí, která se ve VT textu neobjevují.

Příklad 11

VT: „...是使民养生丧死无憾也。 “

CT: „... tam si ľud' bude pokojne živiť svojich živých a oplakávať svojich mrtvých. “

VP: „...pak lidé budou žít spokojeně až do smrti bez toho, aniž by něčeho litovali. “

V komentářích⁶⁴ je tento význam vysvětlený jako „让老百姓养生送死都没有什么遗憾“. Mencius tím chtěl říci, že až si obyčejní lidé odžijí své životy a přijde jejich chvíle, odejdou z tohoto světa bez toho, aniž by něčeho litovali. Tento kontext nijak nesouvisí s oplakáváním mrtvých, jak popisuje autorka v cílovém textu. Dochází zde k odklonu od původního významu.

Příklad 12

VT: „七十者衣帛食肉。 “

CT: „Len ak jedno gazdovstvo vládze uživiť až sedmdesiat ľudí... “

VP: „Když budou sedmdesátiletí oděni do hedvábi a budou živeni masem... “

„七十者“ je výraz pro sedmdesátiletého člověka. Číslovka je doplněná substantivem 者. Podle informací získaných v kapitole věnující se procesu překladu klasické čínštiny, by doslovný překlad vypadal takto: „ten, kterému je sedmdesát let“. Mencius vysvětluje

⁶⁴ (Yu 2016: 12)

králi, že pokud bude v jeho státě nejen mladá generace, ale i ta stará, dobře oděná a najezená do syta, pak to znamená, že se král Chuej ze státu Liang může stát *Pravým králem*. „七十者“ neznamená „sedmdesát lidí“, jak uvádí autorka cílového textu.

Věta „七十者衣帛食肉“ používá základní vzorec větné skladby subjekt-verbum-objekt, doslovně přeložený jako: „ti, kterým je sedmdesát let/oblékat si/hedvábi/jíst/maso“. Autorka použila obecný výraz: „jedno gazdovstvo vládze uživit až sedmdesiat ľudí“, kde vynechala konkrétní činnost, která se již objevila v předešlém kontextu⁶⁵ a znovu se objeví na konci třetího svitku⁶⁶. Autorka se nedrží opakovaných větných konstrukcí v textu.

Příklad 13

VT: „狗彘食人食而不知检。“

CT: „Ale hľad'te na vašu krajinu! Psi a divé svině sa v nej ruvajú o ľudské mäso. A vy neviete, ako tomu zabrániť?“

VP: „Ale ve tvém státě psi a svině požirají jídlo pro lidi a Vy nevíte, jak tomu zabránit.“

Spojení 食人食 znamená v moderní čínštině „吃人的粮食⁶⁷“, respektive „jíst jídlo, které jí lidé“. Mencius se snaží říci, že ve státě vládne chaos. Psi a svině se živí lidským jídlem, protože král nedokáže nastavit regulované hospodářství⁶⁸ a nastolit správný

⁶⁵ „七十者可以食肉矣。“ (Mencius 1A/3).

⁶⁶ „七十者可以食肉矣。“ (Mencius 1A/7).

⁶⁷ (Yang 1960: 9)

⁶⁸ “不违农时，谷不可胜食也；数罟不入洿池，鱼鼈不可胜食也；斧斤以时入山林，材木不可胜用也。” (Mencius 1A/3).

kontrolovaný systém, tudíž se „*psi a divoké svině nervou o lidské maso*“, jak přeložila autorka cílového textu, ale živí se kdečím, co najdou.

V původním textu Mencius konstatuje „*而不知檢。*“, kde oznamuje králi: „*a Vy nevíte, jak tomu zabránit*“. M. Čarnogurská změnila větu oznamovací ve větu tázací: „*A vy nevíte, ako tomu zabránit?*“, kde vystihla naléhavost Menciových apelů směrem ke králi.

Příklad 14

VT: „*王无罪岁。*“

CT: „*Já za to nemôžem! Na vine je tohoročné počasie!*“

VP: „*Za to nemôžu já, ale úroda.*“

I když počasí souvisí s úrodou, tak znak 岁 v klasické čínštině označuje „*roční úrodu*“. Úrodu mohou ovlivnit i jiné přírodní katastrofy než počasí, například napadení škůdci apod. Proto není vhodné specifikovat 岁 pouze na počasí. Překlad „*tohoročné počasie*“ je nepřesný.

Příklad 15

VT: „*是何异于刺人而杀之。曰：非我也，兵也。*“

CT: „*Čí sa táto vaša odpoveď nepodobá odpovedi vraha, ktorý vyhlásil: Ja za to nemôžem, to meč je na vine.*“

VP: „*Je to stejné, jako když probodnete člověka ostrím a řeknete: Nezabil jsem ho já, ale zbraň.*“

Věta: „*čí sa táto vaša odpoveď nepodobá odpovedi vraha*“, se ve výchozím textu neobjevuje. Mencius pouze nastavuje ukřivděnému králi zrcadlo a snaží se mu vysvětlit, že není rozdíl mezi tím, když někoho zabije zbraní, nebo špatným nastavením systému vlády. Bylo by od Mencia velmi nezdvořilé napřímo přirovnat krále k vrahovi. Nicméně král si k výsledku svého jednání dojde sám⁶⁹.

Příklad 16

VT: „*寡人愿安承教。*“

CT: „*Nehodný Služobník Nebies, Učitel', sa rád nechá vami poučiť.*“

VP: „*Mistře, rád se Vámi nechám poučit.*“

„*寡人*“ je způsob oslovení, kterým starověcí vládci označovali sami sebe. Můžeme ho překládat jako „*já*“ nebo „*Moje Výsost*“. Spojení „*nehodný Služobník Nebies*“ se ve výchozím textu neobjevuje a zní tak, že se král staví na nižší pozici v hierarchickém uspořádání společnosti, než je jeho „*učitel'*“, což bylo ve starověké Číně nepřipustné. Nicméně autorka se drží tohoto označení i v následujícím textu a správně dodržuje jednotu překladu u specifických termínů⁷⁰.

⁶⁹ “人死，则曰：‘非我也，岁也。’是何异于刺人而杀之，曰：‘非我也，兵也。’” (Mencius 1A/4).

⁷⁰ „寡人耻之，愿比死者壹洒之。” (Mencius 1A/5).

„No nehodný syn Nebies pokorený týmito stratami chce skór, ako umrie, zotrieť túto pohanu.“

Příklad 17

VT: „西喪地于秦七百里。 “

CT: „Na západě nám vzal územie nemeššie jako sto li mocný štát Čchin. “

VP: „Na západě nám štát Čchin sebral sedm set li pŕdy. “

Autorka se dopustila faktografické chyby, kdy v originálním textu je napsáno „七百里“, tedy „sedm set li“ a v cílovém textu stojí: „sto li“. Navíc zde používá čínskou jednotku délky, kterou v předešlém překladu vypustila a nedodržela ucelenou jednotu překladu.

Příklad 18

VT: „寡人耻之，愿比死者一洒之... “

CT: „No nehodný syn Nebies pokorený týmito stratami chce skôr, ako umrie, zotrieť túto pohanu... “

VP: „Jsem ponížený, přeji si, abych se mohl pomstít za všechny zemřelé... “

Termín „死者“ zde označuje „toho, co je mrtvý“. Klauzule 者 zde doplňuje verbum a utváří z něj substantivum, a proto se jedná o zemřelé vojáky na bitevním poli. Král chtěl říci, že by se rád pomstil okolním státům za všechny oběti, které válka přinesla. Neříká „skôr, ako umrie“, ale „za všechny zemřelé“. U CT došlo ke změně významu.

Příklad 19

VT: „始作俑者，其无后乎!”

CT: „Ten, kto vynašiel pohrebné figuríny, sám iste nemal príbuzných!“

VP: „Ten, kdo první vytvořil dřevěnou loutku pro pohřební rituál, zemřel bez potomků!“

Fráze „其无后乎” v moderní čínštině znamená “断子绝孙⁷¹“. Tohle 成语 chengyu⁷² popisuje člověka, který zemřel bez toho, aniž by zplodil svého nástupce, který by udržel pokrevní linii rodu. Proto označení „příbuzní“, které autorka zvolila, je obecné a nepřesné.

Příklad 20

VT: „为民父母，行政不免于率兽而食人。恶在其为民父母也? ”

CT: „Vládnúť znamená byť otcom i matkou ľudu. No kde je Vaše otcovstvo, keď neviete ani tomu zabrániť, aby sa zver nekrmila ľudským mäsom?“

VP: „Měl byste být svému lidu otcem i matkou, ale Vaše vláda směřuje pouze k tomu, že se zvěř krmí lidským masem. Tak jak se můžete považovat za otce a matku svého lidu?“

⁷¹ Ten, kdo je bez potomků (Yu 2016: 25).

⁷² Ustálené slovní spojení o čtyř znacích

V CT dochází k restrukturalizaci souvětí a slovosledu, v důsledku zachování hlavní myšlenky a logičnosti celku. Autorka CT často využívá změn v konstrukci větného celku, někdy na úkor vypuštění informací nebo zdlouhavých opisů skutečností.

Příklad 21

VT: „...使不得耕耨以养其父母...“

CT: „...a ak nebude mať kto orať a okopávať ich polia, potom ti, čo majú rodiť deti...“

VP: „...až nezbyde nikdo, kdo by oral půdu, posekal stébla a postaral se o své rodiče...“

Ve výchozím textu je explicitně napsáno: „*养其父母*“, tedy: „*postarat se o své rodiče*“, navíc předchozím odstavci se Mencius zmiňuje o *Synovské a Bratrské oddanosti*, je tedy nevhodné překládat „*养其父母*“ jako „*ti, čo majú rodiť deti...*“.

Příklad 22

VT: „兄弟妻子离散。“

CT: „A sestry, ženy a děti budú od mužov svojich odlúčené.“

VP: „Bratři, manželky a děti budou od sebe odloučení.“

Ačkoliv spojení „*兄弟*“ označuje staršího a mladšího bratra, tak v CT se objevuje překlad „*sestry*“. Domnívám se, že se autorka chtěla držet logického stanoviska: „*muži válčí a*

ženy s dětmi zůstávají doma samy“. Jedná se o promyšlenou taktiku překladu, avšak na úkor vypuštění primární filozofické myšlenky Mencia. Mencius se ve své filozofii zabývá hodnotami *Synovské* a *Bratrské Oddanosti*, a proto je vhodnější ponechat původní význam a nenarušovat koncept a strukturu Menciový filozofické teorie.

Příklad 23

VT: „...民归之，由水之就下...“

CT: „začali by sa k nemu ľudia zo všetkých strán hrnúť ako prívál vody, ktorý objavil hĺbinu...“

VP: „...pak by ho lidé následovali stejně jako proud vody padající dolů...“

V doslovném překladu: *lid/podřídít se/tam/jako/voda/xc./padající/směrem dolů*.

Přirovnání „*prívál vody, který objavil hĺbinu*“ je metaforická klička, která nepopisuje skutečnost. Mencius často připodobňoval *Lidskou přirozenost* a její tendence k proudu tekoucí vody jako něčemu, co je na světě dané a neovlivnitelné.

Příklad 24

VT: „齐桓、晋文之事可得闻乎?“

CT: „Učiteľ, môžete mi prezradiť váš názor na spôsob vládenia kniežata Chuana a čchinského kniežata Wena?“

VP: „Povyprávíte mi o velkých činech knížete Chuana ze státu Čchi a knížete Wena ze státu Ťin?“

V cílovém textu se objevují faktické chyby. Král Süan se zajímá o způsob vlády dvou hegemonů, knížete Chuana ze státu Čchi a knížete Wena ze státu Ťin⁷³. Autorka M. Čarnogurská v prvním případě vypustila původ knížete a v druhém případě knížecí původ změnila ze státu Ťin, na stát Čchin.

Příklad 25

VT: „无以，则王乎？”

CT: „Ak ale Vaša Milosť dovoľí, môžem vám vysvetliť svoj názor na Cestu ozajstného Vládcu!“

VP: „Když mé znalosti v tomto ohledu selhaly, mohu Vám alespoň poradit, jak vládnout jako Pravý král?“

Mencius se krále ptá, zdali ho může poučit o tom, jak vládnout jako *Pravý král*. Autorka zde zmiňuje 道 „Cestu“⁷⁴, která se ve výchozím textu vůbec neobjevuje. Je pravda, že 道 úzce souvisí s tím, aby se vládce stal *Pravým králem*, nicméně Mencius v této frázi nic takového neříká. Vhodnější by bylo, kdyby autorka použila výraz „Cesta“ s malým počátečním písmenem, pak bychom ji mohli vnímat jako „cestu k nauce o *Cestě* k tomu, jak se stát *Pravým králem*“. Dále autorka změnila tázací větu na větu zvolací, čímž změnila zabarvení původního významu.

⁷³ Viz kapitola “Komentovaný překlad první kapitoly spisu *Mencius*”

⁷⁴ Viz kapitola “Doslovný překlad první kapitoly spisu *Mencius*”

Příklad 26

VT: „王坐于堂上，有牵牛而过堂下者。“

CT: „Jeho Výsosť sa práve chystala zasadnúť na vladársky trón v audienčnej sieni, keď okolo viedli vzpínajúceho sa buvola.“

VP: „... král seděl nahoře v paláci, když v tom pod palácem táhli buvola.“

Zde funguje určitá strategie ve struktuře věty: „... 上, ... 下“, která naznačuje jak konkrétní umístění krále a jeho poddaného, tak i jejich hierarchické postavení ve společnosti, doslovně: „ten, kdo sedí nahoře a ten, kdo prochází dole“. Tuto hierarchii autorka CT nevyjádřila a zvolila překlad „ten, kdo šel okolo“, kde není jasné, v jakém vztahu tito dva lidé jsou.

Příklad 27

VT: „吾不忍其覈鯨，若无罪而就死地。“

CT: „Ale pohľad na to vyl'akané zviera mnou otriasol. Ako keď nevinného odvárajú na smrť!“

VP: „Pust'te ho! Nemůžu se dívat, jak se třese strachy, jako když nevinného vedou na smrt.“

V této větě došlo ke nesprávnému pochopení významu ze strany autorky cílového textu. Král říká: „já/ne/vydržet/jeho/třes“, ale autorka překládá: „pohľad na to vyl'akané zviera mnou otriasol“.

Příklad 28

VT: „然。诚有百姓者。“

CT: „A vari si moji poddaní naozaj myslia, že som ho ušetril z lakomosti? To je lož!“

VP: „To je pravda, přesně to si lidé myslí.“

Král zde potvrzuje, že ví, co si o jeho chování lid myslí⁷⁵. Autorka však chápe myšlenku věty naopak a vytvořila z původní oznamovací věty otázku, která značí králův veliký údiv nad tím, co se v předchozí větě od Mencia doslechl. Původně to tak myšleno není, pravý význam zní, že král si povšimnul výrazu svých poddaných, když nechal vyměnit při obětování posvátným zvonům ovci za buvola a zdálo se mu, že ho lid odsuzuje za jeho chamtivost.

Příklad 29

VT: „齐国虽褊小...“

CT: „I keby bola moja krajina tou najmenšou krajinou...“

VP: „I když je stát Čchi malý...“

Stát Čchi nepatřil k malým státům, naopak, byl to jeden z nejvýznamnějších států toho období. Král zde označuje svůj stát za „malý“, protože je skromný. Na jedné straně autorka vyřešila tuto situaci velice obratným způsobem, na straně druhé se odklonila od původního významu a vytvořila podmiňovací větu.

⁷⁵ „百姓皆以王为爱也。” (Mencius 1A/7).

Příklad 30

VT: „王若隱其無罪而就死地，則牛羊何擇焉？”

CT: „Ak bola Vaša Milosť otrášená pohľadom na nevinné zviera, potom prečo dala vymeniť byvola za ovcu?“

VP: „Pokud jste se s ním slitoval pouze kvůli jeho nevinnosti, jaký je pak rozdíl mezi buvolom a ovci?“

Frázi „則牛羊何擇焉?“ autorka překládá jako: „proč dala Vaše Milosť vyměnit buvola za ovci?“. Po gramatické stránce je překlad správný, avšak kontextuálně z něj nevyplývá pravý význam Menciovy myšlenky: „mezi buvolom a ovci není žádný rozdíl, buvol i ovce jsou živá zvířata“.

Příklad 31

VT: „百姓之不見保，為不用恩焉。“

CT: „...aj Vaša Milosť, ak ľudu svoju dobrotivosť nepreukazuje, tak je to len proto, že ju necháva driemať.“

VP: „Lid necítí ochranu, protože s ním král nemá slitování.“

Mencius hovoří o tom, jak prostý lid vnímá krále. Lidé necítí, že je král jejich ochráncem, protože s nimi nemá stejné slitování jako s buvolom, kterého omilostnil⁷⁶. „不見保“ znamená: „ne/vidět/ochranu“, překlad v CT „ak ľudu svoju dobrotivosť“

⁷⁶ “今恩足以及禽兽，而功不至于百姓者。” (Mencius 1A/7).

nepreukazuje“ je vzdálený primárnímu významu.

Příklad 32

VT: „言举斯心加诸彼而已。故推恩足以保四海。“

CT: „To znamená, že Vládca sa má príkladne správať v základných ľudských vzťahoch a potom rozšíriť to na všetkých ľud na svete!“

VP: „To znamená, že keď otváraš své srdce a projevíš soucit, pak budeš moci ochránit všechny lidi na světě.“

Autorce v této větě unikla základní myšlenka celého dialogu: „保民“ „chránit lid“.

Mencius hned na začátku sedmého svitku říká: „保民而王, 莫之能御也⁷⁷“, tedy: „když budete chránit svůj lid, pak se můžete nazývat Pravým králem a nikdo Vám nebude odporovat“. Následně vysvětluje, jakým způsobem toho dosáhnout, a nakonec se dostává k závěru, kde říká: „故推恩足以保四海⁷⁸“ což znamená: „pokud projevíš lidem soucit, pak dokážeš ochránit celý svět“. Z překladu M. Čarnogurské vyplývá závěr, že „všichni lidé na světě budou také soucitní“.

⁷⁷ (Mencius 1A/7)

⁷⁸ (Mencius 1A/7)

Příklad 33

VT: „物皆然，心为甚。王请度之！“

CT: „... to sa vzťahuje na veci. A rovnako sa to vzťahuje aj na city človeka. Nech sa len Vaša Milosť spoľahne na svoju jednotku miery!“

VP: „Takhle je to se všemi věcmi, zvláště se srdcem. Prosím Vás, králi, změřte to svým srdcem!“

V tomto případě 度 „měřit“ zastává funkci slovesa. Mencius chce říci, že délku zjistíme měřením a váhu vážením, „takhle je to se všemi věcmi, zvláště se srdcem“, tím myslí, aby král zapojil do svého vladaření srdce, zvažil své činy a choval se vůči všem lidem a zvířatům stejně. Autorka cílového textu nevystihla hlavní myšlenku úryvku a přeložila termín 度 jako substantivum: „nech sa len Vaša Milosť spoľahne na svoju jednotku miery!“. Mencius o to krále žádá, ale nerozkazuje mu.

Příklad 34

VT: „小国不可以敌大，寡国不可以敌众，弱国不可以敌强。“

CT: „Je pre to nezmyslné, aby malý štát vyhlasoval vojnu štátu veľkému, chudobný štát – štátu bohatému, slabý štát – štátu silnému.“

VP: „To znamená, že malý stát neporazí velký stát, jeden stát neporazí více států a slabý stát neporazí silný stát.“

Věta „寡国不可以敌众“ neznamená: „aby chudobný štát vyhlasoval vojnu štátu bohatému, ale: „jeden/stát/ne/moci/porazit/více“. Ačkoliv autorka nezvolila přesný výraz,

tak z hlediska logičnosti a celistvosti textu vybrala výstižnou alternativu a vhodnou ekvivalenci slov.

ZÁVĚR

Menciovy politologicky laděné dialogy s vladaři odkazují na tradice morálního chování ukotvené v základech konfuciánské filozofie. Vytvoření komentovaného překladu klasického čínského díla spočívá v důkladném studiu čínských znaků, čínské filozofie a čínské historie. K překladatelské disciplíně se dále váže i studie teorie překladu a dalších s ní souvisejících jazykových oborů jako jsou například syntax a morfologie.

Cílem této diplomové práce bylo vytvoření kritického překladu první kapitoly spisu *Mencius*: „Král Chuej ze státu Liang“ v komparaci s překladem téže kapitoly od slovenské sinoložky Mariny Čarnogurské.

V první kapitole jsem zkoumala teorii překladu, překladatelské procesy, stylizaci předloh, ekvivalenci slov a historický překlad. Dále jsem se zabývala teorií kritiky překladu a jejími postupy. Následně jsem studovala čínskou filozofii v kontextu první kapitoly spisu *Mencius* a vyhledávala komentáře v zahraniční literatuře. Skrze čínskou filozofii jsem navázala na teorii a praxi klasické čínštiny a její syntaktické principy při převodu do moderní čínštiny. Na základě studia výše zmíněných disciplín jsem začala se zpracováním praktické části.

Praktická část se skládá z doslovného překladu, komentovaného překladu a komparační analýzy. První část první kapitoly spisu *Mencius* jsem opatřila doslovným překladem, který se stal základním korpusem mé práce. K doslovnému překladu bylo potřeba vytvoření vlastního slovníku s podrobným výkladem jednotlivých znaků. Dále jsem vytvořila literární překlad, který jsem následně opatřila vhodnými komentáři a vysvětlivkami. Práce již obsahovala dostatečné množství argumentů pro sepsání poslední praktické části, kterou je komparační analýza.

Komparační analýza obsahuje 34 vybraných příkladů, na kterých demonstruji různorodost dvou překladatelských stylů a vysvětluji základní principy postupů

mezi výchozím textem a vlastním překladem. Celá argumentační část pak slouží jako kritika překladu slovenské verze kapitoly „Kráľ Chuej zo štátu Liang“ od autorky M. Čarnogurské.

Největším úskalím ve zpracování celého překladu byla práce se čtyřmi odlišnými jazyky. Klasická čínština je jedním z nejstarších zachovalých jazyků na světě, ale taky jedním z nejkomplicovanějších, co se převodu týče. Jelikož existují slovníky klasické čínštiny pouze v moderní čínštině, je potřeba pracovat i s moderní čínštinou, popřípadě s angličtinou. A navzdory tomu, že je slovenština velmi podobná českému jazyku, v některých částech byla pro mě i samotná komparace mnohokrát nesrozumitelná.

Dříve, než zhodnotím rozdíly a postupy překladu těchto dvou verzí, musím podotknout, že překlad M. Čarnogurské je velmi přínosným a obecně správně konstruovaným literárním dílem. Autorka používá vznešený jazyk s šikovně řešenými slovními obraty. Základní rozdíl mezi mnou vytvořeným a autorčiným překladem je ve stylizaci textu. Má verze je stylizována analyticky, cílem bylo zachovat co největší přesnost a výstižnost Menciovy myšlenky, k čemu jsem si dopomohla komentáři pod čarou. Vlastní verzi překladu považuji za informativní a měla by primárně sloužit ke studiu Menciovy filozofie jako takové.

M. Čarnogurská zvolila literární jazyk, ze kterého má cílový čtenář estetický zážitek. Na druhou stranu se díky sáhodlouhým opisům Menciových myšlenek často vzdaluje původním významům. Důkladnou analýzou lze potvrdit, že došlo k několika syntaktickým i morfologickým změnám při převodu výchozího textu do cílového. Analýza prokázala vypouštění vět, nedodržování větných konstrukcí, zaměňování významů u základních pojmů, nekonzistenci ekvivalence slov, gramatické změny a restrukturalizaci vět. V některých případech se objevují i faktické chyby.

Jak jsem již uvedla v úvodu magisterské práce, předmětem hypotézy bylo dokázat, že při překladu textu z klasické čínštiny do českého jazyka je možné dodržet jak jazykovou

formu i pravý obsah díla. Tuto hypotézu lze potvrdit za podmínky, že se jedná o komentovaný překlad. U překladu M. Čarnogurské se tato hypotéza nepotvrdila, protože se jedná o text vysoké literatury, kde je potřeba krásného a barvitého jazyka, u kterého není možné zachovat jazykovou formu a původní obsah díla.

Závěrem této práce bych chtěla podotknout, že ačkoliv jsem v analýze narazila na několik zásadních nesrovnalostí v překladu, M. Čarnogurská vytvořila velmi kvalitní a nadčasové literární dílo, které je zatím jediným komplexním zdrojem Menciových filozofických dialogů na české a slovenské sinologické půdě.

RESUME

This thesis deals with the critical translation of Classical Chinese dominating primarily in the Warring States of Ancient China. The theoretical part examines the principles and processes of translation, methods of critical procedures and syntactic conversion of Classical Chinese into Modern Chinese. It also works with the theory of the philosophical tradition of Confucianism and demonstrates the basic ideas of the Chinese philosopher Mencius. The practical part contains a commented translation of the first chapter of the philosophical work *Mencius* in the Czech language and compares it with the Slovakian version of the translation from the sinologist Marina Carnogurska. The aim of this work is to objectively evaluate the procedures of translating the Slovakian author and in case of discrepancies with the original text to provide a proprietary solution supported by adequate argumentation.

Keywords

Mencius, Classical Chinese, Critical Translation, Confucianism, Chinese Philosophy

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

POUŽITÁ LITERATURA V ČÍNŠTINĚ

YANG Bojun 杨伯峻 *Mengzi yi zhu* 孟子译注 [Komentovaný překlad Mencia].
Beijing: Zhonghua Shuju 1960.

YU Qiuyu 余秋雨 *Mengzi yi zhu zu ben* 孟子译注足本 [Komentovaný překlad
Mencia: nezkrácená verze]. 2016.

POUŽITÉ SLOVNÍKY

Shiyong Gudai Hanyu Cidian 实用古代汉语词典 Gansu: Gansu Jiaoyu Chubanshe
2015.

Slovník nejpoužívanějších znaků v klasické čínštině 古漢語常用字字典 Peking:
Commercial Press 1990.

OSTATNÍ LITERATURA

CHENG, Anne, LOMOVÁ, Olga. *Dějiny čínského myšlení*. Praha: Dharma Gaia
2006.

CENKOVÁ, Veronika. *Diplomová práce: Kritika překladu – principy, metody,
problémy*. Olomouc: Univerzita Palackého 2013.

ČARNOGURSKÁ, Marína. *A riekol Majster*. Bratislava: Tatran 1990.

ENO, Robert. *Mencius-An Online teaching Translation*. Bloomington: Indiana
University 2016.

HAGEN, Kurtis a COUTINHO, Steve. *Philosophers of the warring states: a sourcebook in Chinese philosophy*. Peterborough, Ontario, Canada: Broadview Press 2018.

HATIM, Basil. *Teaching and Researching Translation*. Harlow: Pearson 2013.

HEWSON, Lance. *An Approach to Translation Criticism: „Emma“ and „Madame Bovary“ in Translation*. Amsterdam: John Benjamins 2011.

ILEK, Bohuslav. *Kritika uměleckého překladu*. In: Acta Universitatis – Philologica 1-3: Translatologica Pragensia II 1986.

IVANHOE, Philip a BLOOM, Irene. *Mencius - Translations from the Asian classics*. New York: Columbia University Press 2009.

KELLY, Nataly a JOST Zetzsche. *Found in Translation: How Language Shapes Our Lives and Transforms the World*. New York: Penguin 2012.

KOŤATKO, Petr. *Kritika a princip vstřícnosti*. Praha: Host 1995.

KNITTLOVÁ, Dagmar, GRYGOVÁ, Bronislava a ZEHNALOVÁ, Jitka. *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého 2010.

KUFNEROVÁ, Zlata. *Překládání a čeština*. Jinočany: H & H 1994.

KRÁL, Oldřich. *Čínská filozofie – pohled z dějin*. Lásenice: Maxima 2005.

LEVÝ, Jiří. *Umění překladu. 2. doplněné vyd.* Praha: Panorama, 1983.

LIU, Jingshan. *An Exploration of the Mode of Thinking of Ancient China*. Hawaii: University of Hawaii Press 1985.

MAKEHAM, John. *Interpreting Mencius*. In: *New Zealand Journal of Asian Studies*. University of Adelaide 2001.

MORÁVKOVÁ, Alena. *Kritika překladu – neuralgický bod*. In: *Devětkrát o překladu*. JTP: Praha 1995.

NIVISON, S. David. *The Ways of Confucianism: Investigations in Chinese Philosophy*. Illinois: Carus Publishing 1996.

PULLEYBLANK, Edwin G. *Outline of classical Chinese grammar*. Vancouver: UBC Press 1995.

REISS, Katharina. *Translation Criticism – The Potentials and Limitations*. American Bible Society: New York 2000.

ZEHNALOVÁ, Jitka. *Překlad a hodnocení jeho kvality*. In: *Překlad a překládání*. Univerzita Palackého: Olomouc 2010.

ZEHNALOVÁ, Jitka a kol. *Kvalita a hodnocení překladu: Modely a aplikace*. Univerzita Palackého: Olomouc 2015.